

Economisch - Statistische Berichten

46e JAARGANG - 6 DECEMBER 1961 - No. 2315

Reisdeviezen

R. MEES & ZONEN

Rotterdam

BANKIERS EN ASSURANTIE - MAKELAARS

Bagage- en ongevallenverzekeringen

WIJNEN UIT ALLE
WIJNPRODUCERENDE LANDEN

BINNEN- EN BUITENLANDS
GEDISTILLEERD

ACCIJNSVRIJE LEVERANTIES
VAN SPIRITUALIËN UIT
ONS ENTREPOT VOOR:

*Uw buitenlandse
relaties of voor Uw
privé- of zakenreizen
naar het buitenland*

Wijnhandel GALL & GALL
Stadhuisplein 25 (naast Corso) Tel. 11 39 54
ROTTERDAM

Met Wijnhandel GALL & GALL

bent U thuis beter uit

DUN & BRADSTREET N.V.

(OPGERICHT 1841)

Handelsinformaties en Incasso

Omstreeks half december 1961 verschijnt de
International Market Guide —
CONTINENTAL EUROPE 1962

met 65% meer namen van ondernemingen,
importeurs, exporteurs etc. in 17 landen van Europa,
met kapitaal- en kredietcode.

SCHIEKADE 189, TELEFOON 12.00.29, ROTTERDAM

machinebreuk- verzekering

Voorlichting en service
door een Nederlands bedrijf
met 60 jaar ervaring.

PROVIDENTIA

N.V. ALGEMEENE
VERZEKERING-MAATSCHAPPIJ
PROVIDENTIA

AMSTERDAM-C.
HERENGRACHT 376
TELEFOON 222120

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van de
Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: (010) 5 29 39. Administratie: (010)
3 80 40. Giro 8408.

Privé-adres redacteur-secretaris: Drs. A. de Wit, Sleedoorn-
laan 17, Rotterdam-12, tel. (010) 18 36 32.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Com-
merce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening
260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steen-
weg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

Abonnementprijs: franco per post, voor Nederland en de
Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen
f. 31,— per jaar (België en Luxemburg B.fr. 400).
Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts
worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer 75 ct.

Advertenties: Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010)
6 93 00, toestel 1 of 3.

Advertentie-tarief f. 0,36 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f. 0,72 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgave van
redenen te weigeren.

Bracht revaluatie de gewenste afkoeling?

De maartse weekend-surprise van de gerevalueerde gulden werd op uiteenlopende wijze begroet. „The proof of the pudding is in the eating”. De „revaluatiepudding” is evenwel na de verstreken negen maanden nog niet geheel stijf. De Minister van Economische Zaken verklaarde onlangs dat een exacte meting van de invloed van de revaluatie op de conjunctuur nog niet mogelijk is. Dit betekent nu ook weer niet dat men zich van iedere opinie terzake moet onthouden. In het recente jaarverslag van de Hollandsche Bank-Unie wordt reeds geoordeeld dat de nagestreefde matiging van de hausse tot dusver niet is gerealiseerd. Hierbij wordt o.a. gewezen op de verscherpte arbeidschaarste en het uitblijven van de beoogde daling van de kosten van levensonderhoud.

Het lijkt interessant ook eens de mening te vernemen van onderdanen van de Westduitse Overheid, die met haar afkoelingsoperatie de Nederlandse Regering het oververhitte week-end bezorgde. Van een analyse van de gevolgen van de revaluatie in dat land geven wij een korte samenvatting ¹⁾. Hierbij wordt door ons vooral aandacht besteed aan de beschouwing binnen het kader van „the total perspective of industry”.

Geconstateerd wordt dat in West-Duitsland na de revaluatie de overspanning van de conjunctuur is afgenomen. De industriële produktie vertoonde gedurende het tweede en derde kwartaal een lichte daling. De waarde van de invoer steeg in de eerste acht maanden van dit jaar met 3,4 pCt. t.o.v. het equivalente tijdvak in 1960. Desalniettemin werd in dit interval het exportoverschot nog groter hoewel de revaluatie het tegengestelde beoogde. Dit was mede het resultaat van de hogere exportprijzen, doordat over het geheel genomen de „revaluatiekosten” aan de buitenlandse importeurs konden worden doorberekend. In september is de exportportefeuille evenwel enigszins in omvang afgenomen. Ondanks het voornoemde exportoverschot daalde de deviezenvoorraad van de Centrale Bank als gevolg van de ontwikkeling op de kapitaalbalans.

Wat het binnenlandse prijzniveau betreft namen na de revaluatie de kosten van levensonderhoud in geringe mate toe. Overigens hadden de door de revaluatie teweeggebrachte lagere invoerprijzen voornamelijk betrekking op industriële produkten met een daling van 3,2 pCt. in de eerste acht maanden van dit jaar t.o.v. de overeenkomstige

periode in 1960. De „revaluatiewinst” werd dus ten dele door buitenlandse exporteurs geïncasseerd.

Is de afkoeling van de binnenlandse conjunctuur te danken aan de revaluatie? De beantwoording van dergelijke vragen is een moeilijke zaak waarbij wij verwijzen naar Lamfalussy's analyse van het „kip of het ei”-probleem van de samenhang tussen de E.E.G. en de conjunctuur. In het Duitse artikel wordt de mening gehuldigd dat de revaluatie de afkoeling niet zo zeer veroorzaakte dan wel de hiermede samenhangende temperatuurverlaging tot nog lagere waarden terugbracht. De revaluatie sorteerde namelijk eerst effect op een tijdstip dat maatregelen voor afremming van de hausse niet meer nodig waren. Op dit tijdstip vertoonde de produktie namelijk reeds tot een gedeelte van ruim een derde recessiesymptomen.

De beschouwing over de gevolgen voor de verschillende sectoren kenmerkt zich evenmin als „himmelhochjauchzend”. Onheil werd gebracht over „rechtschapenen” in geleidingen, die bepaaldelijk niet het economisch kookpunt hadden bereikt. Daarentegen bleef de arbeidsmarkt krap, werd de kosteninflatie heviger, bleek de bouwsector immuun en was de landbouw veilig beschermd door een muur van protectionistische maatregelen. Het waren vooral de producenten van verbruiksartikelen in de industriële sector die de toegenomen buitenlandse concurrentie moesten opvangen. Doch zij kunnen met recht t.o.v. het „dol-draaien” van de conjunctuur het „onschuldig” laten klinken. Zo noteerden de bedrijfstakken van textiel en rijwielen produktie-indexcijfers van resp. 171 en zelfs van 79 (september 1961, 1950 = 100), waartegenover die van machines en elektro-technische ondernemingen met de cijfers van 298 en 459 prijkten. Gedurende de eerste acht maanden van dit jaar nam de invoer van consumptiegoederen evenwel aanmerkelijk meer toe dan die van kapitaalgoederen. Het gehele invoerpakket van consumptieve eindprodukten groeide met 22,9 pCt. t.o.v. de equivalente periode in 1960. Veel lager was deze toeneming voor industriële grondstoffen (5,7 pCt.) en halffabrikaten (2,9 pCt.). Ook voor sectoren als de scheepsbouw betekende de revaluatie geen afroming van overvloed doch wel verzwarende van lasten.

De Duitse analyse besluit met de vraag of de prijs, die moest worden betaald voor de voordelen van de revaluatie, namelijk het accentueren van de afkoeling en de tijdelijke prijzenstabiliteit niet te hoog was. Deze somberheid is gebaseerd op de viciëuze ontwikkeling van toenemende kosteninflatie en dalende produktiviteit.

¹⁾ „The Effects of the D-Mark Revaluation on the West German Foreign Trade” in „Wirtschaftsdienst” van het „Hamburgisches Welt-Wirtschafts-Archiv”, november 1961.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Bracht revaluatie de gewenste afkoeling?.....	1143	Het gemeenschappelijk vervoerbeleid in de E.E.G., door <i>Mej. Mr. O. D. Gerbers</i>	1157
Het conjunctuurbeloop in de E.E.G., door <i>Drs. J. de Weille</i>	1144	Ingezonden stukken	1158
Een internationale conferentie over problemen rond de overheidsfinanciën, door <i>J. P. de Looff</i>	1147	Boekbesprekingen	1159
Vrij verkeer van arbeidskrachten binnen de E.E.G., door <i>Drs. J. van Berkel</i>	1151	Notities:	
Europees mededingingsbeleid in wording (III), door <i>Drs. Th. A. G. M. van Leek</i>	1156	Adviesbureaus voor kantoorpersoneel, door <i>C. Vermey</i>	1160
		Geld- en kapitaalmarkt, door <i>Dr. C. D. Jongman</i> ..	1162
		Mededeling voor economen.....	1162

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema.
Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: M. Hart.
COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars;
J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

Een analyse van het beloop van het bruto nationaal produkt gedurende het afgelopen decennium leidt tot de conclusie dat nog niet kan worden gesproken van een duidelijke invloed van het Verdrag van Rome op de conjunctuur. Wel kan een grotere synchronisatie van het conjunctuurbelooop in de lid-staten worden verwacht. De recente ontwikkeling wordt gedetailleerd behandeld. De consumptiestijging en de arbeids-schaarste prikkelden de investeringsgeneigdheid van de ondernemers. Het uitgeput raken van de produktieve reserves heeft in 1961 echter tot een afzwakking van de groei geleid. De meest recente ontwikkeling zou in de richting van een zekere conjuncturele ontspanning kunnen wijzen, waarbij aanbodfactoren niet langer overheersen. De auteur acht voor 1962 een groei, ongeveer gelijk aan die in 1961, het meest waarschijnlijk. Hierbij kan vooral een stijgende buitenlandse vraag (o.a. door een grotere invoer in de Verenigde Staten en door de toename van de ontwikkelingshulp) een rol spelen. De geringe stijging van de winsten in Nederland en in West-Duitsland kan de expansie echter negatief beïnvloeden.

Het conjunctuurbelooop in de E.E.G.

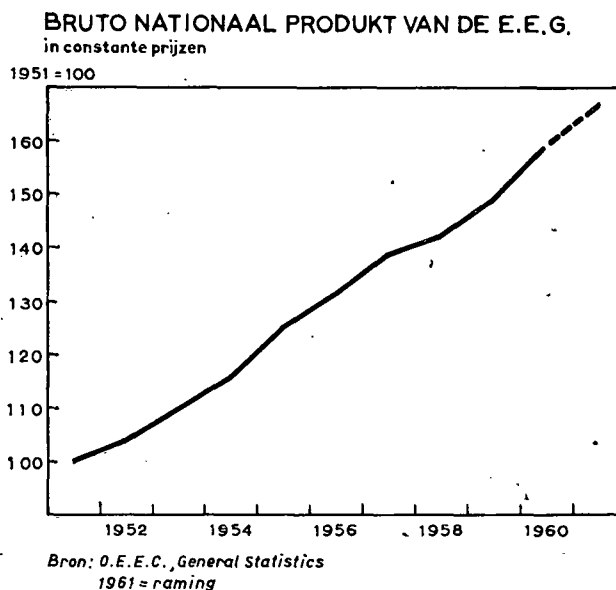
Dank zij de krachtige expansie welke in het conjuncturele beeld van de Euromarktlanden gedurende de laatste jaren heeft gedomineerd, is in West-Europa — en ook daarbuiten — het begrip „economische integratie” voor velen synoniem geworden met „economische groei”. Binnen West-Europa blijkt dit uit de nieuwe ontwikkelingen ten aanzien van de mogelijke aansluiting van Groot-Brittannië bij de Zes, waarna waarschijnlijk een aantal andere Europese landen zullen volgen. En buiten Europa blijkt het streven naar verdere economische aansluiting van landengroepen aan kracht te hebben gewonnen, zoals met name in Latijns Amerika tot uitdrukking komt. Overigens spreekt het vanzelf, dat niet overal deze ontwikkeling met gejuich wordt begroet. Uit een aantal landen dat meent daardoor nadelig te worden beïnvloed kan men van tijd tot tijd min of meer sombere of ook waarschuwend stemmen vernemen, terwijl de Verenigde Staten een ietwat weifelende positie innemen. Hierbij blijkt het afwegen van verschillende belangen die een rol spelen bij de aaneensluiting van West-Europa vaak te leiden tot genuanceerde beoordelingen.

Is er inderdaad reden aan te nemen dat in de Euromarkt de economische expansie voor een belangrijk deel mag worden toegeschreven aan de uitvoering van de eerste fase, zoals in het Verdrag van Rome was vastgelegd? Er is in elk geval reden te pogen op die vraag een antwoord te vinden, omdat het van dit antwoord afhangt wat wij van de verdere uitvoering van het Verdrag in de komende jaren voor de Europese conjunctuur mogen verwachten. In de eerste plaats is het dan van belang na te gaan, hoe zich de economische ontwikkeling in de Euromarktlanden aan ons vertoonde op een wat langere termijn, omdat het hierdoor mogelijk wordt een vergelijking te maken tussen de groei zonder en die met integratie. En in de tweede plaats dient de meer recente ontwikkeling aan een nader onderzoek te worden onderworpen, omdat daaruit wellicht kan worden afgeleid waarheen West-Europa in conjunctureel opzicht zal gaan in de naaste toekomst. Is er reden om aan te nemen dat de krachtige expansie van de laatste jaren zal worden voortgezet?

De ontwikkeling op iets langere termijn.

De meest algemene indicator voor de economische ontwikkeling is ongetwijfeld het bruto nationaal produkt gewaardeerd tegen constante prijzen. Dit laatste om vertekening van de reële ontwikkeling tengevolge van prijsinvloeden uit te schakelen. Het beloop van het bruto nationaal produkt voor het geheel van de E.E.G.-landen over het afgelopen decennium is weergegeven in figuur 1. Tevens is hieraan een raming voor 1961 toegevoegd.

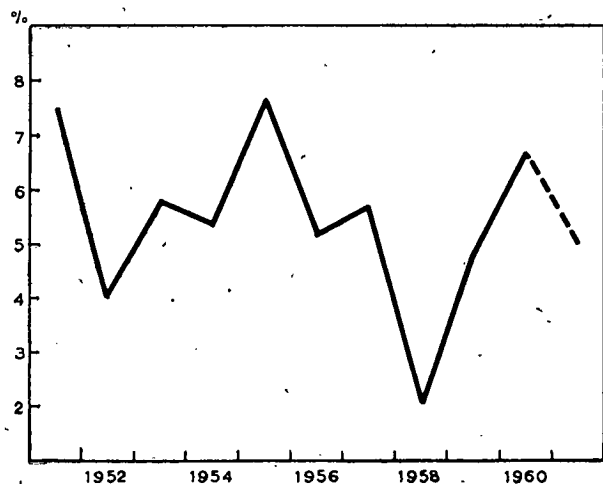
Figuur 1.

Zoals uit de grafiek blijkt is er voor de beschouwde periode sprake van een vrij regelmatige opwaartse ontwikkeling waarbij voor geen enkel jaar een daling ten opzichte van het voorgaande jaar valt te constateren. Een meer genuanceerd beeld van de economische ontwikkeling ontstaat echter indien we de procentuele wijzigingen van jaar op jaar bezien (figuur 2).

Figuur 2.

BRUTO NATIONAAL PRODUKT VAN DE E. E. G.
in constante prijzen, procentuële mutaties

Bron: O.E.E.C., General Statistics
1961 = raming

Een duidelijk cyclische beweging met een periode van 5 à 6 jaar en een amplitude van ca. 5 pCt. van het bruto nationaal produkt komt nu naar voren. Bovendien blijkt de groei geleidelijk aan op een enigszins lager niveau te zijn gekomen. Van een drastische wijziging van het conjunctuurpatroon (fig. 2) sedert 1957 — op 1 januari 1958 werd het E.E.G.-verdrag van kracht en vonden de eerste tariefwijzigingen plaats — kan zeker niet worden gesproken. Bovendien zou een positief verband, in de lijn der verwachtingen gelegen hebben. In 1958 echter bereikte het groeipercentage van het bruto nationaal produkt van de gezamenlijke E.E.G.-landen een na-oorlogs laagtepunt. Ten aanzien van de toekomstige ontwikkeling lijkt het waarschijnlijk dat, tengevolge van het meer intensieve economische contact tussen de E.E.G.-landen onderling, de conjunctuurbeweging in de afzonderlijke landen meer synchroon zal gaan verlopen. Hierdoor zou het conjunctuurbehoop in de Gemeenschap geaggraveerd kunnen worden.

De meer recente ontwikkeling.

De krachtige expansie die begin 1959 inzette begon in 1961 tekenen van afzwakking te vertonen. De groei van het bruto nationaal produkt bedroeg in 1959 5 pCt. en in 1960 7 pCt. Over geheel 1961 wordt een accres van ca. 5 pCt. aannemelijk geacht. Deze daling van het groeipercentage moet niet geweten worden aan een achterblijven van de vraag maar is veeleer te wijten aan de beperkte uitbreidingsmogelijkheden van de produktie. De huidige ontwikkeling vertoont trekken van overeenkomst met die van 1956. Ook toen nam het groeitempo van de economische ontwikkeling van de E.E.G.-landen af, niet zozeer omdat de vraag verstek liet gaan, maar omdat de fysieke produktiemogelijkheden grenzen aan een verdere groei stelden.

De grote stijging van de produktie sedert 1958 werd mogelijk gemaakt door het in gebruik stellen van aan wezige overcapaciteit terwijl wat de factor arbeid betreft, behalve uit de normale toename van de werkende bevolking, aanvankelijk ook nog geput kon worden uit de beschikbare arbeidsreserve. Tevens werd een hoog niveau van investeringsactiviteit bereikt, waardoor behalve de noodzakelijke vervanging ook een aanzienlijke uitbreiding van het produktie-apparaat tot stand kon komen. Bovendien

werd in verschillende landen, mede met het oog op het schaarser worden van de produktiefactor arbeid, meer en meer de klemtoon gelegd op diepte-inplaats van op breedte-investeringen.

In sommige landen (Nederland en West-Duitsland) reeds tegen het eind van 1960 en begin 1961, in andere landen (Italië en Frankrijk) in de loop van 1961, werd het echter duidelijk dat de grenzen die door de capaciteit en het arbeidsaanbod aan de produktie werden gesteld zeer dicht waren benaderd en dat ten aanzien van de ontwikkeling op korte termijn geen spectaculaire resultaten meer vielen te verwachten. Een overzicht van de recente ontwikkeling op de arbeidsmarkt is weergegeven in tabel 1.

TABEL 1.

De arbeidsmarkt in de Gemeenschap 1960/1961^{a)}

landen	1960		1961		
	3e kw.	4e kw.	1e kw.	2e kw.	3e kw.
	werkloosheid (× 1.000 pers.)				
België	113	106	95	90	87
Frankrijk	131	124	116	108	113
West-Duitsland	204	187	157	160	170
Italië	1.529	1.492	1.461	1.370	..
Nederland	41	35	32	31	33
	werknemersaanvragen (× 1.000) b)				
België	8	9	10	13	13
Frankrijk	25	29	32	36	37
West-Duitsland	450	563	569	516	492
Nederland	95	107	109	118	118

a) De cijfers zijn voor seizoenen gecorrigeerd.

b) Voor Italië geen cijfers beschikbaar.

Bron: O.E.E.C. General Statistics.

Met name in Nederland en West-Duitsland kan momenteel van een zeer krappe arbeidsmarkt worden gesproken. In beide landen heeft het werkloosheidspercentage dit jaar een na-oorlogs minimum bereikt. In de Bondsrepubliek is de situatie zo mogelijk nog nijpender. Daar werd behalve aan de grote stroom Oostduitse vluchtelingen — die vlot in het produktieproces werd opgenomen — bovendien nog aan een niet onaanzienlijk aantal buitenlandse werkkrachten emplotui verschafte. Tussen juli 1960 en juli 1961 werden ruim 200.000 buitenlandse werknemers, voor het overgrote deel Italianen, tewerkgesteld.

In België, Frankrijk en Italië is de situatie minder netelig. Toch zijn ook in de laatste twee landen spanningen merkbaar, speciaal ten aanzien van de voorziening van hoger geschoold personeel. De in België en Italië nog te constateren werkloosheid is van een structureel karakter en kan niet op korte termijn tot een aanzienlijk lager niveau teruggebracht worden.

Het sterkst zijn de gevolgen van de arbeidsschaarste merkbaar in de industrie en in de bouwnijverheid. De agrarische sector is immers ten aanzien van de produktie in de eerste plaats van weeromstandigheden afhankelijk, terwijl de dienstensector over een vrij elastisch produktie-apparaat beschikt, in die zin dat een verhoging van de vraag binnen bepaalde grenzen altijd nog wel door het aanbod kan worden opgevangen. Bovendien vertoont de vraag naar diensten een vrij trendmatig verloop. Dit in tegenstelling tot de vraag naar nijverheidsprodukten die conjunctureel grotere „ups” en „downs” vertoont.

Wat de industriële produktie betreft is in 1961 duidelijk sprake van een vertraging van het groeitempo. In het derde kwartaal trad zelfs een lichte daling op voor de E.E.G. als geheel. Met name de ontwikkeling sedert het eerste kwartaal 1961 in West-Duitsland en Nederland — de twee

landen die in maart van dit jaar revalueerden en die ook beide een zeer krappe arbeidsmarkt kennen — springt in het oog (tabel 2).

TABEL 2.

De industriële produktie in de E.E.G.-landen, 1959-1961 ^{a)}

landen	Industriële produktie							
	E.E.G. 1959 = 100	1959		1960		1961		
		jaar	jaar	3e kw.	4e kw.	1e kw.	2e kw.	3e kw.
		mutaties in pCt. t.o.v. voorgaande periode						
Italië	17	10,5	15,1	1,7	1,1	3,8	1,0	1,0
Nederland	6	9,4	12,9	-3,1	3,2	1,3	-0,6	-3,1
West-Duitsland	44	6,6	11,1	0	3,4	4,9	-2,1	-0,1
Frankrijk	27	3,4	12,0	3,5	2,3	-1,1	1,1	1,3
B.L.E.U.	6	3,5	6,7	-0,8	-2,4	-2,4	12,4	-1,7
E.E.G.	100	6,3	11,8	1,2	2,3	2,3	0	-1,0

a) De cijfers zijn voor seizoen gecorrigeerd.

Bronnen: O.E.E.C. Industrial Statistics, 1900 - 1959.
O.E.E.C. General Statistics.

Buiten de genoemde oorzaken (uitputting van capaciteits- en arbeidsreserves) die hier van betekenis zijn geweest, heeft ook de in sommige landen doorgevoerde arbeidstijdverkorting, die hoofdzakelijk in 1961 plaatsvond, een negatieve invloed uitgeoefend. Tevens schijnt het animo tot het verrichten van overwerk afgenomen te zijn.

Vertoonde de prijsontwikkeling in de landen van de E.E.G. een vrij uniform verloop, de lonen gaven een meer uiteenlopende ontwikkeling te zien (tabel 3).

TABEL 3.

Lonen en prijzen in de E.E.G.-landen 1960 en 1961

landen	1960		1961		
	3e kw.	4e kw.	1e kw.	2e kw.	3e kw.
	lonen in de industrie (1960 = 100)				
België	100	102	102	102	105
Frankrijk	101	103	106	109	112
West-Duitsland	102	105	106	108	110
Italië	101	101	102	104	105
Nederland	102	102	102	103	106
	kosten van levensonderhoud (1960 = 100)				
België	99,7	100,2	100,5	100,7	101,5
Frankrijk	100,6	101,5	101,8	101,5	102,6
West-Duitsland	99,4	99,7	100,9	101,8	102,7
Italië	100,2	100,5	101,2	101,7	102,2
Nederland	100,6	100,2	100,6	100,6	101,6

Bronnen: Recherches économiques de Louvain
I.M.F. International Financial Statistics
Wirtschaft und Statistik
C.B.S. Sociale Maandstatistiek
O.E.E.C. General Statistics.

Het loonpeil in Frankrijk, West-Duitsland en Nederland onderging in de loop van 1961 een vrij grote stijging. De stijging in België daarentegen was van zeer bescheiden omvang, hetgeen gezien de ruimere situatie op de arbeidsmarkt aldaar alleszins verklaarbaar is.

Als gevolg van de loon- en werkgelegenheidsontwikkeling kon de particuliere consumptie in de Gemeenschap aanzienlijk stijgen. Deze consumptiestijging en de schaarste op de arbeidsmarkt prikkelden de investeringsgeneigdheid van ondernemers. Gestimuleerd door de goede bedrijfsuitkomsten in 1960 en de over het algemeen vrij ruime liquiditeitspositie in 1961, kon een hoog niveau van investeringen worden bereikt, waarbij slechts de produktiecapaciteit in de investeringsgoederenindustrie grenzen aan de effectieve vraag stelde. Met name in de bouwrijverheid waar de produktiefactoren volledig werden benut traden spanningen op. Gezien de ontwikkeling van lonen, prijzen

en arbeidsproductiviteit mag voor 1961 slechts een geringe stijging van het overige inkomen worden verwacht.

Tengevolge van het zeer hoge niveau van produktie en werkgelegenheid en de revaluatie in begin maart van dit jaar van de mark en de gulden mag worden aangenomen dat over geheel 1961 het overschot op de handelsbalans van de E.E.G., dat in 1960 ruim \$ 100 mln. bedroeg, nagenoeg geheel zal zijn verdwenen. In het kader van de totale buitenlandse handel van de E.E.G.-landen vertoonde, evenals in voorgaande jaren, de onderlinge handel ook nu weer de grootste toename. Speciaal de uitvoer van Italië nam in 1961 een hoge vlucht. Ook de Belgische uitvoer — na het door de staking ongunstige eerste kwartaal — boekte een verdere stijging ten opzichte van 1960.

De vooruitzichten voor 1962.

Of de economische spanningen, zoals deze gedurende 1961 in de Gemeenschap voelbaar waren, in dezelfde mate in 1962 zullen aanhouden, is op het ogenblik een moeilijk te beantwoorden vraag.

Enkele zeer recente ontwikkelingen zouden in de richting van enige ontspanning kunnen wijzen.

Zo vertoonde de conjunctuur in West-Duitsland — het belangrijkste industrieland van de E.E.G. — een aarzeland verloop. Hoewel de spanning op de arbeidsmarkt groot bleef, zoals uit recente gegevens over werkgeversaanvragen en werkloosheid geconcludeerd mag worden, vertoonde de industriële produktie, met name in september, een teleurstellende ontwikkeling. Hoogstwaarschijnlijk is deze slechts van tijdelijke aard en terug te voeren op een aanpassing van de voorraden. Tegelijkertijd namelijk konden de consumptieve bestedingen, zoals uit de kleinhandelsoorzetten blijkt, een verdere stijging registreren.

Bovendien gaven de nieuwe orders een — zij het lichte — daling te zien. De orderportefeuilles zijn vooraanvoegender echter goed gevuld en de levertijden lang.

Ook in Nederland vielen soortgelijke symptomen waar te nemen. Zou dit er dus op kunnen wijzen dat de conjunctuur in de E.E.G. in rustiger vaarwater komt, waarbij niet langer de aanbodfactoren overheersen, een verdere groei — zij het wellicht in een iets gematigder tempo dan voorheen — lijkt, gezien het onderstaande, het meest waarschijnlijk. De reeds getrokken parallel tussen de ontwikkeling in 1956 en 1961 zou hiermee in 1957 en 1962 haar voortzetting vinden. Ook 1956 werd gevolgd door een jaar waarin de groei van het bruto nationaal produkt nagenoeg gelijk bleef (zie fig. 2).

Wat de buitenlandse vraagontwikkeling betreft kunnen de volgende factoren van gewicht worden geacht. De recessie in de Verenigde Staten bereikte in april van dit jaar het dieptepunt. Sedertdien is van een geleidelijk herstel sprake, een herstel dat nog in de hand gewerkt zal worden door de verhoging van de militaire uitgaven waartoe onlangs werd besloten. Voor 1962 wordt de verhoging van het bruto nationaal produkt op 7 pCt. gesteld. Tengevolge hiervan mag een fors herstel van de Amerikaanse invoer, die in 1960 een scherpe daling te zien had gegeven, worden verwacht. Niet alleen rechtstreeks, ook indirect — via de grondstoffenproducerende landen — zal dit voor de landen van de E.E.G. een impuls betekenen.

Tevens zal de Gemeenschap kunnen profiteren van de aanzienlijke verhoging van de internationale ontwikkelingshulp waartoe in 1961 besloten werd. De uitvoer van de Gemeenschap naar de onderontwikkelde gebieden zal hierdoor op een hoger peil gebracht kunnen worden. Een

Eind september is te Speyer een internationale conferentie, georganiseerd door de Hochschule für Verwaltungswissenschaften, gehouden waar diverse vraagstukken inzake de openbare financiën aan de orde zijn gesteld. Als doelstelling stond de organisatoren voor ogen, dat men zich op deze drie-daagse conferentie zou bezinnen op de vraag, in hoeverre de moderne opvattingen omtrent de rol van de overheidsfinanciën in de praktijk weerklank hadden gevonden, wat de ervaring daarmee was geweest in andere landen en welke eisen deze meer macro-economisch gerichte politiek aan de begrotingspresentatie stelt. In feite liepen de gedachten dus grotendeels, zo niet geheel, parallel met het vraagstuk waarmee ten onzent de Commissie tot voorbereiding van een herziening van de Comptabiliteitswet (de Commissie-Simons) zich sinds 1956 heeft beziggehouden. Schrijver, die de conferentie heeft bijgewoond, heeft in onderstaand artikel zijn indrukken neergelegd.

Een internationale conferentie over problemen rond de overheidsfinanciën

Van 27 tot 29 september jl. werd door de Hochschule für Verwaltungswissenschaften in Speyer een internationale „verwaltungswissenschaftliche Arbeitstagung“ gehouden over het thema „Gegenwartsprobleme des öffentlichen Haushalts“. Op deze conferentie, die bijgewoond werd door vertegenwoordigers uit een negental landen, werden onder het zoëven genoemde thema twee onderwerpen aan

de orde gesteld, t.w.: „Moderne Entwicklungstendenzen des öffentlichen Haushalts“ en „Probleme der Gliederung des öffentlichen Haushalts (nach funktionalen und ökonomischen Gesichtspunkten)“. Het eerste onderwerp werd van Duitse zijde ingeleid met een uitvoerig referaat van Prof. Dr. Vialon, Ministerialdirektor im Bundeskanzleramt te Bonn, terwijl het tweede onderwerp werd ingeleid door

(vervolg van blz. 1146)

derde factor wordt gevormd door de mogelijke toetreding van Groot-Brittannië en andere E.V.A.-landen tot de E.E.G. Zelfs indien de onderhandelingen niet op korte termijn tot een resultaat zouden leiden, mag toch indirect een positieve invloed hiervan op de handel tussen de twee blokken worden toegekend. Tenslotte mag nog worden genoemd de verdere verlaging van het E.E.G.-binnentarif waartoe op 1 januari van het volgend jaar zal worden overgegaan en die een verdere groei van de onderlinge handel van de E.E.G.-partners zal bevorderen.

Ten aanzien van de binnenlandse vraag kan het volgende worden opgemerkt. Van de particuliere consumptie mag worden verwacht dat deze een verdere stijging te zien zal geven. Dit op grond van onlangs toegekende en binnenkort toe te kennen loonsverhogingen in verschillende landen. Hierdoor en mede door een vrij krappe situatie op de arbeidsmarkt wordt een hoog niveau van investeringen, met name diepte-investeringen, waarschijnlijk. Een negatieve factor wordt hier echter gevormd door de geringe stijging van de winsten die bijv. in West-Duitsland en Nederland in 1961 te constateren viel. Ook t.a.v. de woningbouw is een verdere groei aannemelijk, zij het dan dat deze, om capaciteitsredenen van betrekkelijk geringe omvang kan zijn. De overheidsconsumptie zal in 1962 een iets grotere groei vertonen dan in 1961 gezien de te verwachten hogere uitgaven in West-Duitsland en België.

Een ander maakt het aannemelijk dat de consumptie t.o.v. de investeringen in het komende jaar aan betekenis zal winnen.

Onder de veronderstelling dat in 1962 de klemtoon meer

op buitenlandse vraagfactoren zal komen te vallen dan dit in 1961 het geval was, mag hiervan voor 1962 een positieve invloed op het overschot op de handelsbalans worden verwacht. Ten aanzien van het bruto nationaal produkt lijkt voor het geheel van de E.E.G.-landen een stijging van 4½ à 5 pCt., dus vrijwel hetzelfde als in 1961, vooralsnog het meest aannemelijk.

Samenvatting.

Van een duidelijke invloed van de inwerkingtreding van het E.E.G.-verdrag op de conjunctuurbeweging in de Euromarklanden kan niet worden gesproken. Toch mag niet iedere invloed uitgesloten worden geacht. Zo mag bij verdergaande integratie een meer synchroon verloop van de conjunctuur in de afzonderlijke E.E.G.-landen worden verwacht, tengevolge waarvan het conjunctuurbeeld voor de E.E.G. als geheel grotere „ups“ en „downs“ kan gaan vertonen dan in de nu achter ons liggende periode het geval was. Dit kan dan wellicht een extra stimulans betekenen om ook op het gebied van de economische politiek een grotere mate van integratie te bereiken.

De recente economische ontwikkeling wordt gekarakteriseerd door een hoog niveau van produktie en werkgelegenheid met een zeer lage werkloosheid. Nadat in de loop van 1960/1961 de produktieve reserves meer en meer uitgeput raakten, viel in 1961 een afzwakking van de groei te constateren. Voor 1962 mag een verdere groei verwacht worden, ongeveer gelijk aan die van 1961, waarbij buitenlandse vraagfactoren aan betekenis kunnen winnen;

's-Gravenhage.

Drs. J. DE WELLE.

Finanzminister a.D., Prof. Dr. Senf, uit Saarbrücken. Daarnaast werd van de zijde van de aanwezige buitenlanders voor de vergadering een aantal zgn. „Kurzberichte“ uitgebracht over de stand van zaken en ervaringen in het eigen land.

De rede van Prof. Dr. Vialon was gewijd aan de ontwikkelingstendenties die zich in de Duitse Bondsrepubliek sedert het einde van de tweede wereldoorlog op het terrein van de openbare financiën hebben voorgedaan. In het middelpunt van zijn voordracht stond de vraag, wat tot dusverre het resultaat geweest was van de vele beschouwingen die in de loop der jaren gewijd zijn aan de plaats van het budgetrecht in het kader van de zgn. anti-cyclische budgetpolitiek. In dit betoog bracht de spreker naar voren, dat de kritiek welke geleverd is op het falen van de conjunctuurpolitiek zich veeleer dient te richten op de beleidskant dan op het budgetrecht. Indien men kritiek zou leveren op het budgetrecht, dan zou men blijk geven daaraan te hoge eisen te stellen aangezien men de plaats en de betekenis van het budgetrecht overtrekt door daarvan te verwachten, dat het min of meer automatisch een oplossing geeft voor de te voeren conjunctuurpolitiek.

In dit verband werd ook de vraag onder ogen gezien in hoeverre in theorie en praktijk de klassieke opvattingen plaats hebben moeten maken voor meer moderne opvattingen, waarin de economische functie van het budget een belangrijke rol speelt. Daarbij werd door de inleider de plaats van het budgetrecht benaderd vanuit de toenemende „Oekonomisierung der Finanzpolitik“. Hij stelde vervolgens vast, dat in de praktijk de problemen waarmee men geconfronteerd wordt zich veeleer bij de realisatie van het budget dan bij de planning en de raming voordoen. In aansluiting daarop stond Prof. Vialon stil bij de eisen, waaraan zijns inziens o.a. een herziening van het budgetrecht in de Bondsrepubliek zou moeten voldoen. In dit budgetrecht zijn in de loop der jaren enkele belangrijke verbeteringen aangebracht, maar sinds geruime tijd blijkt op dit terrein toch de rust weer teruggekeerd te zijn. Tal van verbeteringen hadden vaak op detailpunten betrekking en dit constateert men zowel bij het budgetrecht van de Bond als van de Länder en de Gemeinden. Daarna besprak hij nog tal van andere interessante onderwerpen, o.a. het interventionisme, de kwalitatieve en de kwantitatieve rol van de begroting, de groeifactoren, het overheidsvermogen enz.

Prof. Dr. Senf ging er in zijn voordracht van uit, dat er een nauwe samenhang bestaat tussen de organisatie van de openbare dienst en de functies (taken) die de overheid heeft te vervullen. Via dit uitgangspunt kwam hij tenslotte tot de verschillende begrotingsfuncties, waarbij hij stelde, dat iedere begrotingsfunctie een bepaalde begrotingspresentatie vereist. In het betoog van Prof. Senf kwamen de volgende drie begrotingsfuncties naar voren: de staatsrechtelijke, de beheerstechnische en de economische functie. In aansluiting daarop kwam hij tot een begrotingspresentatie met een functionele, een beheerstechnische en een economische opbouw met al de problematiek die daaraan vastzit.

Het is uiteraard ondoenlijk hier in kort bestek weer te

(I. M.)

geven wat op deze driedaagse conferentie werd besproken. Uit de hierboven gegeven samenvattingen van de redevoeringen van de beide Duitse hoogleraren krijgt men echter een globaal beeld van de doelstelling die de organisatoren van de Hochschule in Speyer voor ogen stond. Men wilde zich bezinnen op de vraag in hoeverre de moderne opvattingen omtrent de rol van de overheidsfinanciën in de praktijk weerklank hadden gevonden, wat de ervaring daarmee was geweest in andere landen en welke eisen deze meer macro-economisch gerichte politiek aan de begrotingspresentatie stelt. In feite liepen de gedachten van de organisatoren van deze conferentie grotendeels, zo niet geheel, parallel met het vraagstuk waarmee zich sinds 1956 de Commissie tot voorbereiding van een herziening van de Comptabiliteitswet (de Commissie-Simons) heeft bezig gehouden. Zoals bekend bracht deze commissie vorig jaar haar rapport uit. Deze commissie toch had als opdracht: „te onderzoeken of een herziening van de Comptabiliteitswet gewenst is, en, zo die vraag bevestigend moet worden beantwoord, een nieuwe regeling van de in de Comptabiliteitswet behandelde materie te ontwerpen en daarmee samenhangende vraagstukken in haar beschouwingen te betrekken“.

In dit verband was het opvallend, dat vertegenwoordigers van verscheidene landen — ieder voor zich — betoogden dat de tijd nu toch wel was aangebrouwen om over te gaan tot de instelling van commissies, die zich bezig dienden te houden met een herziening van de bestaande wettelijke voorschriften op budgettaire terrein. Hetgeen in feite wilde zeggen: een aanpassing van de wettelijke voorschriften aan de eisen, die de moderne theorie aan het budgettaire beleid stelt. Ik meen wel te mogen aannemen, dat de Nederlandse vertegenwoordigers op deze conferentie even het gevoel kregen, wat dat betreft, tal van andere landen ver vooruit te zijn en het deed ondergetekende dan ook een bijzonder genoegen enige mededelingen omtrent de stand van zaken in Nederland te kunnen doen en in de gelegenheid te zijn aan de conferentieleiding enkele exemplaren van het rapport van de Commissie-Simons (welwillend beschikbaar gesteld door het Ministerie van Financiën) te kunnen aanbieden. Het is wel aardig hierbij te vermelden, dat een dezer dagen van Duitse zijde nog eens nadrukkelijk naar

voren werd gebracht, dat Nederland tal van andere, hoofdzakelijk Westeuropese landen, in verschillende opzichten ver vooruit was.

Het behoeft wel geen betoog, dat ter conferentie het nodige is gezegd over de in verschillende landen bestaande wettelijke en grondwettelijke bepalingen met betrekking tot het begrotingsrecht en over de moeilijkheden ten aanzien van het voeren van een conjunctureel getint beleid. Het bleek wel dat in verscheidene landen, o.a. Italië, de grondwettelijke bepalingen vaak een belemmering vormen om tot een verantwoord conjunctureel beleid te komen. Doch het zijn uiteraard niet alleen de wettelijke of grondwettelijke maatregelen die daartoe een belemmering vormen. Van Italiaanse zijde — met name door Prof. Dr. Stammati — werd opgemerkt, dat uit onderzoekingen gebleken is, dat de moderne staatshuishoudingen zich meer en meer kenmerken door een steeds toenemende mate van starheid. Dit optreden van verstarringsverschijnselen heeft uit conjunctuurpolitiek oogpunt gezien bedenkelijke kanten.

Zowel de inkomsten- als de uitgavenzijde van de staatsbudgetten geven een grote mate van starheid te zien. Gaat men in dit verband de structuur van de staatsinkomsten en -uitgaven analyseren dan blijkt het een complex van factoren te zijn waardoor het zoëven genoemde verstarringsverschijnsel in de hand wordt gewerkt. Prof. Stammati wees erop, dat de starheid die de overheidshuishoudingen kenmerkt, in zekere mate wordt afgezwakt door de elasticiteit van de belastingopbrengsten. Zelfs als geen maatregelen op fiscaal terrein worden genomen (invoering nieuwe belastingen of verhoging van de tarieven van bestaande belastingen) blijken de belastingopbrengsten van jaar tot jaar toe te nemen. De stijging van de belastingopbrengsten — en dit is belangrijk — blijkt, procentueel gezien, de stijging van het nationale inkomen te overtreffen. De elasticiteit van de belastingopbrengsten verschaft de regering feitelijk ieder jaar een soort „reserve”, die men kan gebruiken om een stijging van de uitgaven op te vangen. Prof. Stammati sprak in dit verband van een soort doorbreking van de starheidsverschijnselen in het overheidsbudget, waardoor zekere aanpassingsmogelijkheden ontstonden.

Interessant in dit verband is hetgeen onze jongste Miljoenennota over dit aspect zegt. Daar lezen wij, dat structureel het budgettaire beleid erop gericht is, de toeneming van de rijksuitgaven relatief te doen achterblijven bij die van het nationaal inkomen teneinde ruimte te scheppen voor een verlaging van de belastingdruk. In een recessie, zo wordt in de Miljoenennota verder nog opgemerkt, zullen de overheidsuitgaven gewoonlijk sterker stijgen dan het nationaal inkomen. In een hoogconjunctuur dient de groei van deze uitgaven in voldoende mate beneden de stijging van het nationaal inkomen te blijven. De Minister van Financiën geeft daarbij overigens toe, dat dit in de praktijk geen zaak is, die op eenvoudige wijze valt te bereiken. De kritiek in en buiten de volksvertegenwoordiging op de ontwerpprijsbegroting voor 1962 geleverd, behoeft in dit opzicht dan ook geen bevreesding te wekken.

Het is van belang vast te stellen, dat tussen beide uitspraken een accentverschil aanwezig is. Als men de budgettaire gedragslijn, uitgestippeld in onze Miljoenennota, als uitgangspunt neemt rijst de vraag, of de door Prof. Stam-

mati veronderstelde elasticiteit wel die betekenis heeft die hij meent te mogen veronderstellen. Er is inderdaad wel sprake van bepaalde aanpassingsmogelijkheden omdat de groeiverschijnselen — zij het met minder of meer moeite — kunnen worden opgevangen. Maar om in dit geval te spreken van een elastisch element in het budget gaat ons net iets te ver. Een dergelijke kwalificatie doet ons op het eerste gezicht ruimere mogelijkheden veronderstellen. En verder: als men de marginale belastingopbrengsten gebruikt als reserve om de groei aan de uitgavenzijde op te vangen, dan voert men principieel een ander beleid dan in onze Miljoenennota wordt uitgestippeld. Prof. Stammati denkt kennelijk niet aan de wenselijkheid of mogelijkheid om de stijging van de staatsuitgaven te doen achterblijven bij die van het nationaal inkomen met als gevolg een mogelijke verlaging van de belastingdruk.

Voor ons als Benelux-partner was het interessant te vernemen wat in België de ervaringen zijn geweest met het zgn. Permanente Egalisatiefonds van de begrotingen, dat bij de wet van 19 juni 1959 in het leven werd geroepen. Dit Egalisatiefonds is opgericht met de bedoeling om tot een anti-cyclische budgetpolitiek te komen. Het Egalisatiefonds is een conjunctuurfonds, waarin de overschotten op de begroting worden gestort die tijdens de hoogconjunctuur zijn ontstaan. De bedoeling is om uit deze conjunctuurreserve in tijden van economische teruggang budgettekorten te bestrijden.

Wij hebben ons over de oprichting van dit fonds bij onze zuiderburen destijds wel enigermate verbaasd. Immers, het denkbeeld van het in het leven roepen van conjunctuurfondsen is — naar wij menen te weten — in de moderne literatuur al weer geruime tijd verlaten, mede vanwege de bezwaren die daaraan zijn verbonden ¹⁾. En overigens is het zo — en dit lijkt ons een bijzonder essentieel punt — dat voor het voeren van een anti-cyclische budgetpolitiek niet het conjunctuurfonds, dat de Staat zelf gevormd heeft beslissend is. Het is immers veeleer de omvang van de goud- en deviezenvoorraad, die beslissend is voor de vraag of en in welke omvang, met name in tijden van economische teruggang, van staatswege een conjunctuurpolitiek kan worden gevoerd. Anders gezegd: niet het staatsconjunctuurfonds is het bepalend element, maar de goud- en deviezenvoorraad vormt de enige en echte conjunctuurreserve.

Hoe is men dan in België tot deze min of meer verouderde oplossing gekomen? In dit verband werd van Belgische zijde medegedeeld, dat het geen toeval was, dat dit conjunctuurfonds in 1959 in het leven werd geroepen. Gencemd jaar was voor België een jaar van economische teruggang en de begroting vertoonde een tekort. Het in het leven geroepen fonds moest de Regering, die bij het parlement een begroting met een tekort had ingediend, in zekere zin als alibi dienen. Maar men wilde tegelijkertijd bewijzen, dat de Regering het voornemen had dit tekort later — zodra het economisch leven een opgang te zien zou geven — weer weg te werken. Alles scheen normaal en in overeenstemming met de opvattingen die de theorie verkondigd had. Men paste dus in België de anticipatiemethode toe, d.w.z. men anticepeerde op begrotingsoverschotten in de

¹⁾ Zie in dit verband ook blz. 27 van het rapport van de Commissie tot voorbereiding van een herziening van de Comptabiliteitswet.

toekomst om daarmee achteraf de huidige tekorten te dekken. Dat alles echter op een mislukking zou uitdraaien had men evenwel niet voorzien. Wat was namelijk het geval? Na de economische terugslag in 1959 zette zich in België in 1960 een herstel in, waarop in 1961 een economische expansie volgde. Toen in 1960 de belastingopbrengsten toenamen bleken ook de uitgaven toe te nemen. Een reservering van de stijging van de belastingopbrengsten in het conjunctuurfonds zoals voorgeschreven in de wet van 1959 bleek toen onmogelijk, tenzij men de lopende uitgaven zou verminderen of een deel van de lopende uitgaven uit de opbrengst van leningen zou financieren. Zowel de Regering als het parlement wensten deze wegen niet te bewandelen. En dientengevolge werd de wet van 19 juni 1959, waarbij het Permanente Egalisatiefonds werd gecreëerd van het begin af praktisch buiten werking gesteld.

Het Belgische experiment is ongetwijfeld een leerzaam experiment. Het heeft ons leren zien, dat het zinloos, zo niet gevaarlijk, is in een wettelijke regeling de grondslagen voor een anti-cyclische budgetpolitiek vast te leggen als regering en parlement zich niet tegelijkertijd bereid verklaren de maatregelen te treffen (in dit geval verlaging van de uitgaven) die nodig zijn voor het welslagen van een dergelijk beleid. In dit verband werd naar het beleid in verscheidene andere landen verwezen — Nederland werd zelfs met name genoemd — waar men de noodzakelijke conjunctuurpolitieke maatregelen getroffen had, maar waar men zich niet — zoals in België — gebonden had door formele wettelijke voorschriften op conjunctuurpolitiek terrein. Van Belgische zijde werd er o.i. dan ook terecht op gewezen, dat men er goed aan zou doen uit dit experiment de nodige lering te trekken en de opgedane ervaringen ter harte te nemen. Maatregelen op economisch en financieel gebied mogen niet vooraf worden gegoten in een keurslijf van formele wettelijke voorschriften.

Een geheel ander onderwerp dat aan de orde werd gesteld was het vraagstuk van de vergelijking tussen de staatsfinanciën van de verschillende landen. Dit onderwerp werd ingeleid van Belgische zijde, met name door de heer Illegems uit Brussel.

Als men de economische en de financiële politiek van een aantal landen, die tot een economische unie behoren, zoals de Benelux-landen en de landen van de E.E.G., wil coördineren dan is het noodzakelijk inzicht te krijgen in de structuur van deze landen. Zoals bekend, is heden ten dage het beroep, dat de overheid op het nationaal inkomen doet niet gering. De overheidshuishouding speelt dan ook in het geheel van de nationale economie een belangrijke rol. De vraag die vervolgens rijst is, met welke middelen de overheid — gezien haar omvangrijke aandeel in het nationaal inkomen — de economische ontwikkeling van een volkshuishouding op zinvolle wijze kan beïnvloeden.

Het zijn deze overwegingen geweest, die in de Raad van de Economische Unie van de Benelux en vervolgens in de Commissie van de E.E.G. aanleiding gegeven hebben tot het besluit een vergelijkend onderzoek in te stellen naar de staatsbudgetten van de tot deze gemeenschappen behorende landen.

Het behoeft hier wel geen nadere uiteenzetting dat de begrotingen van de verschillende landen zich niet zonder meer met elkaar laten vergelijken. Als men tot een economische

analyse wil komen, dan is het in de eerste plaats nodig, dat er sprake is van eenheid in definitie. Het beste bewijs daarvoor leverde de conferentie zelf, waar men soms — zonder het wellicht goed te beseffen — langs elkaar heen sprak omdat men wel dezelfde terminologie gebruikte, maar de inhoud van de termen in wezen een andere was. Overigens is dit geen nieuw probleem. Op statistisch terrein is het een zeer bekend vraagstuk.

Maar als men tot eenheid van definitie gekomen is, dan zijn de problemen nog lang, niet opgelost. Als men de verschillende staatsbegrotingen naast elkaar legt, treft men duidelijk zeer sterke structurele verschillen aan. Men moet bijv. rekening houden met bijzondere rekeningen, die in een bepaald land buiten de begroting worden gehouden en deze alsnog in het algemene staatsbudget integreren. Ook valt in dit verband te denken aan zuiver administratieve boekingen, die geëlimineerd moeten worden.

In de praktijk ziet men, dat verscheidene landen voor het opstellen van hun nationale boekhouding gebruik maken van de regels en voorschriften die terzake door de U.N.O. en de O.E.E.C. zijn opgesteld. Ook voor de staatsfinanciën kan men een begrotingsanalyse maken met behulp van de methodiek van de nationale boekhouding (zie bijv. bijlage 2 van de Miljoenennota 1962). Op deze wijze kan het staatsbudget worden gezien in samenhang met de overige delen van de nationale economie.

De overheidshuishouding omvat evenwel een complex van huishoudingen op verschillend niveau. Naast de staatshuishouding kennen wij nog de lagere publiekrechtelijke lichamen (regionale en plaatselijke besturen) en de organen, die werkzaam zijn op het gebied van de sociale verzekering. Hier raken wij aan een nieuw probleem, want ook op dit terrein zijn duidelijk uiteenlopende structuurverschillen vast te stellen. De taakverdeling tussen deze verschillende overheidshuishoudingen is in alle landen uiteenlopend. Zou men dan ook een vergelijking van de staatsfinanciën op internationaal niveau gaan maken en deze vergelijking uitsluitend baseren op de in eerste instantie wellicht reeds gecorrigeerde cijfers dan loopt men het gevaar een absoluut irreële voorstelling van zaken te geven.

Wanneer men zich in deze problematiek verdiept komt men telkens nieuwe problemen tegen. Zo heeft men kunnen vaststellen, dat hoewel gebruik gemaakt wordt van de definities, die de nationale boekhouding kent, deze definities in de verschillende landen niet steeds op dezelfde wijze worden gehanteerd. Het gevolg is dan ook geweest dat de commissie van deskundigen, die door de E.E.G. in het leven werd geroepen voor een vergelijkend begrotingsonderzoek zich in eerste instantie met de methodologische problematiek bezig heeft moeten houden. Met deze arbeid is men nog steeds bezig.

Naast de reeds genoemde problematiek wordt men bij een vergelijkend begrotingsonderzoek geconfronteerd met het feit, dat het begrotingsjaar niet parallel loopt met het kalenderjaar. In sommige landen vangt het begrotingsjaar per 1 april of 1 juli aan.

Al de genoemde vraagstukken — waarbij wij overigens niet volledig zijn — zijn problemen, die eerst moeten worden opgelost om tot gelijksoortige opstellingen te kunnen komen. Maar dan blijft er nog één heel belangrijk probleem op te lossen en dat is dan de vraag welke methode moet worden toegepast om de verkregen cijfers van een bepaald land met andere landen vergelijkbaar te maken. Daar is dan allereerst het probleem dat de financiële ge-

Op 1 september jl. is een verordening met betrekking tot de eerste maatregelen ter verwezenlijking van het vrije verkeer van werknemers binnen de E.E.G. alsmede een daarop aansluitende richtlijn van kracht geworden. Schrijver geeft in dit artikel eerst een overzicht van de voornaamste bepalingen van deze verordening en richtlijn en laat daarop een aantal opmerkingen volgen over de te verwachten resultaten ervan. De vrijmaking van het arbeidskrachtenverkeer zal er z.i. geenszins toe leiden dat ons land met buitenlandse arbeidskrachten zal worden overstroomd. Naast natuurlijke factoren — andere levensgewoonten, waaronder consumptiegewoonten, andere taal — speelt de hoogte van de nominale lonen een rol bij het aantrekken van buitenlandse arbeidskrachten en in dit opzicht staat ons land ten achter bij bijv. West-Duitsland, Zwitserland en Frankrijk. Ook om natuurlijke redenen hebben deze landen een prae boven Nederland. Het aantrekken van buitenlandse arbeiders gaat bovendien met extra kosten — voor opvangen en onderbrengen — gepaard.

Vrij verkeer van arbeidskrachten binnen de E.E.G.

De artikelen 48 en 49 van het Verdrag van Rome leggen aan de lid-staten de verplichting op om, uiterlijk aan het einde van de overgangperiode — d.w.z. omstreeks 1970 —, een vrij verkeer van arbeidskrachten, die de nationaliteit van één der (andere) aangesloten landen bezitten, tot stand te hebben gebracht. Elke discriminatie, welke gegrond is op de nationaliteit, wat betreft de werkgelegen-

heid, de beloning en andere arbeidsvoorwaarden, moet worden opgeheven. Deze liberalisatie geldt niet voor betrekkingen in overheidsdienst; de daarin te vervullen functies kan elke lid-staat voor zijn eigen onderdanen blijven reserveren. De genoemde artikelen bepalen voorts dat deze liberalisatie geleidelijk moet geschieden, en dat de lid-staten daartoe onderling moeten samenwerken. Een op

(vervolg van blz. 1150)

gevens van ieder land uitgedrukt zijn in nationale valuta. In dit verband vormt bijv. een revaluatie nog weer een apart probleem!

Als men tot een vergelijking wil komen dan is als regel de meest aangewezen methode wel die, waarbij de verschillende te vergelijken grootheden worden uitgedrukt in procenten van het bruto nationaal produkt (tegen marktprijzen) van het betrokken land. Deze methode is de gemakkelijkste en zekerste weg om tot een vergelijking te komen. Men schakelt op deze wijze de nationale valuta's, de ongelijkheid in bevolkingsaantal en andere factoren, die het maken van een vergelijking bemoeilijken, als lastige elementen uit. Bovendien is het bruto nationaal produkt een geaggregeerde grootheid, die in de verschillende landen naar min of meer met elkaar verwante methoden berekend wordt en dit gegeven staat in het algemeen betrekkelijk snel ter beschikking.

Bij de begrotingsvergelijking vormt de begrotingspresentatie uiteraard een belangrijk element. Het behoeft o.i. wel geen nadere toelichting, dat de problematiek van de begrotingsvergelijking aan de orde werd gesteld in het kader van het tweede conferentiethema, dat — zoals reeds gezegd — was aangekondigd als „Probleme der Gliederung des öffentlichen Haushalts”.

Zoals bekend is men in Benelux-verband reeds een aantal jaren met het vergelijkend begrotingsonderzoek bezig en er zijn reeds verscheidene publikaties met uitvoerig cijfermateriaal verschenen. Nog niet zo lang geleden is er zelfs in zeer populaire vorm een uiterst beknopte publikatie

(van 20 bladzijden) verschenen over de staatsbegrotingen van de Benelux-landen met gegevens over de jaren 1949 tot en met 1958.

Het vergelijkend begrotingsonderzoek in het kader van de E.E.G. verkeert evenwel nog in het beginstadium. Wij zijn van mening dat het in tal van opzichten belangrijk is dat men deze arbeid heeft aangevangen. Het is evenwel een moeilijke en tijdrovende arbeid. Dit zal de lezer wel gebleken zijn uit wat wij in kort bestek daarover hebben medegedeeld.

§

De conferentie in Speyer heeft ongetwijfeld zijn nut gehad. Wellicht nog meer dan gedurende de officiële zittingen heeft men in gesprekken onder vier of acht ogen van gedachten kunnen wisselen over wederzijdse ervaringen en problemen. In dit verband — het zij ter illustratie daarvan vermeld — heeft ondergetekende nog steeds de hoogst verwonderde blikken voor ogen van enige leden van de Turkse delegatie toen zij hoorden van de gedachte, neergelegd in het rapport van de commissie-Simons, om het onderscheid tussen gewone en buitengewone dienst te laten vervallen. Wellicht zal dit sommige lezers verwonderen, omdat deze gedachte tenslotte niet nieuw is (men denke in dit geval aan de in de Verenigde Staten heersende opvattingen). Men moet daarbij echter wel in ogen-schouw nemen — uit de beschouwingen van Prof. Dr. Balta kregen wij althans deze indruk — dat de Turkse staatsbegroting een nog uitgesproken primitief karakter draagt.

Voorburg.

J. P. DE LOOFF.

te richten bureau, het Europees Coördinatiebureau, zal de E.E.G.-Commissie bijstaan bij de uitvoering van haar taken.

Als uitvloeisel van de zojuist samengevatte verdragsbepalingen is nu na diepgaand overleg met de regeringsdeskundigen en na het horen van het Europese Parlement en van het Economisch en Sociaal Comité op 1 september jl. de „Verordening No. 15 met betrekking tot de eerste maatregelen ter verwezenlijking van het vrije verkeer van werknemers binnen de Gemeenschap”, alsmede de daarop aansluitende Richtlijn van kracht geworden. Zoals de titel reeds aanduidt en ook uit de verdragsverplichtingen voortvloeit, kan voorshands niet van een volledige liberalisatie worden gesproken. De lid-staten kunnen het stelsel van werkvergunningen handhaven; in uitzonderingsgevallen slechts is geen werkvergunning nodig resp. dient deze onverwijld en zonder wachttijd te worden verstrekt. De onderhavige verordening geldt slechts voor de eerste etappe of fase, die ruim twee jaar zal duren. De volgende verordeningen zullen ons hoe langer hoe dichterbij het ideaal van de volledige liberalisatie brengen.

Opgemerkt moge worden, dat uit de verordening duidelijk blijkt, dat de bestaande Benelux-afspraken op het terrein van het arbeidskrachtenverkeer onaangetast blijven. Zoals bekend verondersteld mag worden, bestaat binnen de Benelux-landen wel reeds een volledig vrij verkeer van werknemers: Belgen, Nederlanders en Luxemburgers hebben geen werkvergunning nodig om in dienst te treden en te blijven bij een particuliere werkgever in een der andere partner-landen.

In afwijking van de afspraken in O.E.E.S.-verband, waar een wachttijd van één maand is toegestaan, staat de verordening een wachttijd van drie weken toe. Indien binnen drie weken na de inschrijving van de vacature bij het arbeidsbureau geen geschikte gegadigde gevonden is onder de arbeidskrachten, die tot de normale arbeidsmarkt van de betrokken lid-staat behoren, moet voor de werknemer uit een andere lid-staat een werkvergunning worden verleend. Deze regel geldt voor alle niet op naam gestelde aanbiedingen van werk. Gaat het om een op naam gestelde aanbieding van werk, waarbij bovendien sprake is van bijv. specialistische kennis, een vertrouwensfunctie of van familiebanden tussen de werkgever resp. een vreemde werknemer uit een E.E.G.-land, die reeds langer bij die werkgever in dienst is, dan dient automatisch en zonder wachttijd de werkvergunning te worden verleend. Al deze bepalingen gelden bij eerste tewerkstelling. Naarmate echter de werknemer, die de nationaliteit van een der E.E.G.-landen bezit, langer in een ander E.E.G.-land gewerkt heeft, ontvangt hij, mits hij een betrekking heeft in dat land, meer rechten op verlenging van zijn vergunning, ook wanneer hij van beroep wil veranderen.

De bovengenoemde verordening bevat uiteraard ook enkele bepalingen over de toelating van de gezins- en familieleden van de vreemde arbeider uit een der E.E.G.-landen. Krachtens een besluit van de Nederlandse Regering zal hieraan de volgende uitvoering worden gegeven: zodra de vreemde werknemer uit een der E.E.G.-landen hier te lande één jaar gewerkt heeft en daarop aansluitend een arbeidscontract gesloten heeft voor nog één jaar, mag hij, zodra hij een normale woonegelegenheid heeft gevonden, zijn vrouw en minderjarige kinderen doen overkomen om zich hier te lande te vestigen. Bij de bepaling van het

Nederlandse standpunt hebben de reeds bestaande bevolkingsdruk, het woningtekort en de overweging, dat wij in de eerste fase van de liberalisatie van het arbeidskrachtenverkeer leven, een rol gespeeld.

Om de doelstellingen van de verordening te bereiken is een nauwe samenwerking van de centrale diensten

voor de arbeidsvoorziening onderling en met de Commissie voorgeschreven. Genoemde diensten dienen daartoe ook periodiek (statistische) gegevens te verschaffen over aanbiedingen van en aanvragen om werk, zoals deze bij deze diensten voor internationale compensatie staan ingeschreven. Voorts kunnen daartoe aangewezen regionale diensten van het ene land met die uit een ander land onderling in contact treden, teneinde de compensatie van aanbiedingen en aanvragen te bevorderen en te versnellen.

Een Raadgevend Comité staat de Commissie ter zijde bij de bestudering van de vraagstukken, die zich voordoen op het terrein van het vrije verkeer en de tewerkstelling van arbeidskrachten. Uit eigen initiatief of op verzoek kan het adviezen uitbrengen. Dit Comité omvat evenveel regerings-, als werknemers- en als werkgeversvertegenwoordigers. Per lid-staat worden voor elk van deze categorieën 2 leden in dit Comité benoemd. Het telt dus in totaal 36 leden. Bovendien heeft elk land per categorie een plaatsvervangend lid; hun aantal bedraagt dus 18.

Naast het Raadgevend Comité staat het Technisch Comité. De leden daarvan worden door de regeringen van de resp. lid-staten aangewezen uit de regeringsvertegenwoordigers in het Raadgevend Comité; doordat elk land één lid aanwijst, telt dit Comité 6 leden. Elk lid heeft een plaatsvervanger, die ook regeringslid of plaatsvervangend regeringslid van het Raadgevend Comité moet zijn. Ligt de taak van het Raadgevend Comité meer op het vlak van het te voeren beleid, het Technisch Comité bestudeert vooral technische vraagstukken en procedurele kwesties. Alleen de leden van het Technisch Comité kunnen zich door technische adviseurs doen bijstaan. De grootte van het Raadgevend Comité — zoals gezegd 36 leden — vormt een beletsel om ook deskundigen — niet-leden — de vergaderingen van dit Comité te doen bijwonen.

Breedvoerig is gediscussieerd over de preferentie welke de lid-staten moeten verlenen bij de tewerkstelling van vreemde arbeidskrachten. In de eerste gedachtengang van de Commissie zouden de lid-staten, indien het ging om niet op naam gestelde aanbiedingen van werk voor vacatures, die door vreemdelingen zouden moeten worden ingenomen, *verplicht* zijn deze te reserveren voor onderdanen van lid-staten die een overschot aan arbeidskrachten hebben. Het grootste deel van de regeringsdeskundigen heeft zich daartegen verzet. Deze door de Commissie bepleite gedachte — aldus luidend de bezwaren — is in strijd met de keuzevrijheid van de werkgever; een dergelijke preferentie is voorts niet in het Verdrag opgenomen en tenslotte gaat het niet aan om de toelating van een vreemde arbeider die niet de nationaliteit

(I. M.)

van een der E.E.G.-landen bezit, te verhinderen om in een der E.E.G.-landen werk te zoeken. Het te dezer zake gevonden compromis houdt nu in, dat elke lid-staat rekening zal houden met de situatie van de arbeidsmarkt in de partner-landen. Zij zullen er naar *streven* om de openstaande vacatures, waarvoor een niet op naam gestelde aanbieding van werk is gedaan, bij voorkeur te doen innemen door onderdanen uit partner-landen, die een overschot aan arbeidskrachten hebben.

Hiermede is een overzicht gegeven van de voornaamste bepalingen van de verordening. Slechts zij nog opgemerkt dat zij niet geldt voor seizoen- en grensarbeiders. Hun positie zal geregeld worden door een speciale verordening, waarvoor de Commissie vóór 1 maart 1962 een voorstel zal indienen. Vóór laatstgenoemde datum zal de Commissie tevens, op voorstel van het Technisch Comité, de wijze bepalen waarop de onderhavige verordening zal gelden voor artiesten en musici, die in een arbeidsverhouding staan.

De Richtlijn, behorend bij de verordening over het vrije verkeer van arbeidskrachten, geeft tenslotte aanwijzingen voor de verlening van paspoorten en verblijfsvergunningen alsmede voor de arbeidsvergunningen. Wat deze laatste betreft, zij ermede volstaan, dat zij een geldigheidsduur moeten hebben van tenminste een jaar en ten name moeten staan van de werknemer. Het bestaande Nederlandse systeem, waarin de werkvergunning wordt verleend aan de werkgever voor het in dienst nemen en houden van een met name genoemde buitenlandse werknemer, moet daardoor een einde nemen. Dit nieuwe systeem verleent de werknemer een grotere vrijheid; de binding aan een bepaalde werkgever kan daardoor zeker op den duur minder sterk worden.

Na dit overzicht van de voornaamste bepalingen van de Verordening en de Richtlijn, mogen thans nog enkele opmerkingen volgen over de te verwachten resultaten.

Zomin als de liberalisatie van het goederenverkeer geleid heeft tot een overspoeling van ons land met buitenlandse geliberaliseerde produkten en een verdringing van het nationale, evenzomin zal, naar mijn mening, de vrijmaking van het arbeidskrachtenverkeer ertoe leiden dat ons land met buitenlandse arbeidskrachten zal worden overstroomd. Voor deze mening kunnen de volgende argumenten worden aangevoerd.

Ons land kent reeds, kan men zeggen, een tiental jaren een feitelijk vrij verkeer van arbeidskrachten met België, dat nader is geregeld in het Benelux-Arbeidsverdrag. Vraagt men zich af wat het resultaat daarvan over en weer

is geweest tussen Luxemburg, het Frans sprekende deel van België en ons land, dan moet men constateren, dat dit vrijwel nihil is geweest. Voor de Vlaams en Nederlands sprekende delen van deze landen zijn de resultaten evenmin spectaculair, ondanks de omvangrijke werkloosheid in België en de overspanning van de arbeidsmarkt, waardoor ons land reeds geruime tijd gekenmerkt wordt. Het arbeidskrachtenverkeer over en weer is vooral beperkt gebleven tot een grensverkeer in enigszins ruimere zin, waarbij dagelijks naar het woonland kan worden teruggekeerd.

Het tekort aan arbeidskrachten in ons land is gedurende de afgelopen maanden gesteld op 100.000 man. Dit bewijs van overspanning is er uiteraard oorzaak van geweest de aanvragen om werkvergunningen voor vreemdelingen zeer vlot te honoreren. Ziet men thans op de resultaten van de nu reeds langer dan een jaar lopende actieve werving van Italianen en Spanjaarden dan moet geconstateerd worden, dat deze acties slechts een beperkte invloed op het arbeids-tekort hebben gehad. Geworven werden tot dusver rond 1.300 Spanjaarden en 4.100 Italianen, van wie er inmiddels ca. 20 pCt. door terugkeer naar hun land niet meer ter beschikking staan.

Vraagt men naar de oorzaken, waardoor deze beperkte resultaten verklaard kunnen worden, dan kan op het volgende worden gewezen. Afgezien van de grensarbeider, die dagelijks naar zijn huis kan terugkeren, betekent het gaan werken in een ander land voor de betrokkene, die naar dat land verhuizen moet, het opgenomen worden in een omgeving met andere levensgewoonten (waaronder consumptiegewoonten) en een andere taal. In het algemeen kan men zeggen, dat deze verschillen en de daarmee samenhangende te overwinnen moeilijkheden groter zijn, naarmate de afstand tussen het land, vanwaar de arbeider afkomstig is, tot het gebied, waar de arbeid verricht moet worden, groter is. Er bestaat daarom een natuurlijke voorkeur voor die gebieden of landen, die het dichtst of dichterbij de plaats, vanwaar de arbeider vertrekt, gelegen zijn.

Naast deze natuurlijke factoren, bestaan er nog andere, waarom de Italiaanse arbeiders — om deze gaat het voornamelijk bij de huidige stand van de werkgelegenheid in de diverse E.E.G.-landen — niet bij voorkeur werk zochten in ons land. Zij die elders een levensonderhoud zoeken, letten daarbij vooral op hetgeen zij kunnen sparen om dit naar hun familie te kunnen overmaken. Hier speelt dus de hoogte van de nominale lonen in de om de vreemde arbeidskrachten concurrerende landen een belangrijke rol. Bekend is dat in dit opzicht ons land ten achter staat bij bijv. West-Duitsland, Zwitserland en Frankrijk, de landen, die om de bovenvermelde natuurlijke redenen toch al een prae hebben boven het onze. Tussen haakjes zij opgemerkt, dat deze lagere nominale lonen ook een rem vormen op de trek van Belgische arbeidskrachten naar ons land. Tenslotte doet ook de eis van de Nederlandse Regering, dat de geworven buitenlandse arbeider, indien gehuwd, in gezinnscheiding moet berusten, zijn invloed gelden.

Wat de werkgevers betreft, moet erop gewezen worden, dat de aantrekking van arbeidskrachten van elders, met extra kosten gepaard gaat. Daarbij wordt gedacht aan de kosten voor onderbrenging en opvang. Van de bestaande vacatures zijn er daarom zeer vele, die niet ingenomen kunnen worden door buitenlandse arbeidskrachten, omdat in vele gevallen de ermede gepaard gaande kosten niet gedekt worden door de prestaties die er tegenover staan.

Voorburg.

Drs. J. VAN BERKEL.

EUROPEES DENKEN

Bruto nationaal product:
Nederland \$ 10,2 miljard;
E.E.G. ... \$ 162,5 miljard.

EUROPEES BELEGGEN
VIA PARTICIPATIEBEWIJZEN

Eurinvest
GENOTEERD TER BEURZE VAN AMSTERDAM

(I. M.)

„De ondernemer in Friesland kan erop rekenen, dat de provincie en de gemeenten achter hem staan.”

Mr. H. P. Linthorst Homan
Commissaris der Koningin in de provincie Friesland.

Als u denkt over een nieuwe vestiging, denk dan aan Friesland!

Dit zijn de 11 kernen:

Bérgum - Dokkum - Dráchten - Harlingen - Heerenveen
Kootstertille (gem. Achtkarspelen) - Leeuwarden
Lemmer - Oosterwolde - Sneek - Wolvega

Inlichtingen worden u verstrekt door:

de Industrialisatie-raad der Friese Kernen, Sophialaan 1, Leeuwarden,
tel. (05100) 28144 - 28145

Friesland kunt u bouwen

*Mr. D. H. Okma
lid van het College van
Gedep. Staten in Fries-
land, voorzitter van de
Industrialisatie-raad*

*Ir. J. B. Ritzema van
Ikema
directeur Coöp. Con-
densfabriek „Friesland”*

*J. L. Hoogland
lid van Gedeputeerde
Staten in Friesland*

*Mr. E. Foppes
directeur ETIF
Leeuwarden*

*Mr. P. E. van Krevelen,
lid van het College van
Gedeputeerde Staten in
Friesland*

*L. Nieuwenhuyse
directeur Philips
Drachten*

*J. Bonnema
directeur U.T.S.
Leeuwarden*

*K. Dijkstra
hoofd-inspecteur-
directeur van de Arbeids-
voorziening*

In de afgelopen maanden zijn in deze serie advertenties de vele aspecten van de Friese industrialisatie besproken.

Samen gaven zij een beeld van de actieve vernieuwing die zo kenmerkend is voor Friesland's moderne economische ontwikkeling.

Van jaar tot jaar wint de industrialisatie aan breedte en diepte. Geen wonder, want men vindt hier:

- een intelligente, werkzame bevolking
- aansluiting op het grote verkeer en toch buiten het gedrang
- goedkope bouwgrond voor fabrieken en woningen
- ruime gelegenheid voor ontspanning
- een bloeiend cultureel leven.

*Ir. J. Vlieger
consulent voor Friesland
bij het Staatsbosbeheer*

*J. D. Folkertsma
voorzitter Kamer van
Koophandel in Friesland*

*J. Jansma
Constructiewerkplaats
Bergum.*

Europees mededingingsbeleid in wording

Het advies van het Europees Parlement inzake de ontwerp-kartelverordening

Het advies van het Europees Parlement nopens het voorstel voor een eerste verordening inzake de toepassing van de artikelen 85 en 86 van het E.E.G.-Verdrag wijkt blijkens een uittreksel van de notulen van de vergadering van 19 oktober 1961 op slechts enkele — zij het ongetwijfeld belangrijke — punten af van de voorstellen tot wijziging van de voorbereidende Parlementaire Commissie. Aan de hand van de indeling van de belangrijkste wijzigingsvoorstellen van de ontwerp-verordening, zoals deze in mijn artikel in „E.-S.B.” van 8 november jl. zijn besproken, zal ik het parlementaire advies in enkele regels trachten samen te vatten. Voor een summier bespreking van de inhoud van de door de Europese Commissie voorgestelde ontwerp-verordening mag ik met een verwijzing naar „E.-S.B.” van 1 november jl. volstaan.

De beperkte retro-activiteit van de ontheffingsbeschikking.

De Assemblée heeft zich conform het voorstel van haar Commissie voor de Interne Markt positief uitgesproken voor de mogelijkheid dat de door de Europees Commissie ex art. 85, lid 3, te verlenen autorisatie van een entente kan terugwerken tot aan het tijdstip van de indiening van het daartoe strekkende verzoek. Het Europees Parlement deelt met de Europese Commissie de zienswijze dat de uitzonderingsregeling welke in het derde lid van art. 85 is vervat als een voorbehoud tot ontheffing en niet als een wettelijke uitzondering moet worden opgevat. Een verklaring krachtens art. 85, lid 3, heeft als gevolg van deze opvatting een constituerend en niet een louter declaratoir effect ¹⁾. Aangezien van Franse en Italiaanse zijde in de Raad van Ministers een tegengestelde opvatting wordt gehuldigd en blijkens recente persberichten ook na het advies van het Parlement nog wordt verdedigd, wordt er met belangstelling naar uitgezien of de Raad erin zal slagen nog voor het einde van dit jaar voor dit meest controversiële punt van de ontwerp-verordening een oplossing te vinden.

De „verklaring van geen bezwaar”.

Ook dit voorstel is door de Assemblée overgenomen (art. 1 A, lid 1), al zal de toevoeging aan art. 7, lid 1, dat de bevoegdheden regelt en naar luidt waarvan bedoelde beschikking aan de Europese Commissie, met uitsluiting van de nationale administratieve of gerechtelijke instanties, zou zijn voorbehouden, naar mijn mening vanwege de daaraan verbonden juridische bezwaren waarschijnlijk niet in de definitieve tekst van de verordening worden opgenomen.

¹⁾ Belangstellende lezers moge ik voor een interessante beschouwing omtrent de controverse tussen de leer van het „Erlaubnisvorbehalt” en van de „Legalausnahme” naar een recente studie van A. Sölter in „Wirtschaft und Wettbewerb” van oktober 1961 verwijzen („Die Ausnahmevorschrift des Art. 85 Abs. 3 E.W.G.-Vertrag”).

Centralisatie van bevoegdheden bij de Europese Commissie.

Het Europees Parlement heeft zich achter de desbetreffende voorstellen van zijn Commissie voor de Interne Markt geschaard en de bevoegdheid van de Europese Commissie op een enkel punt zelfs versterkt. Ingevolge een door de Nederlandse afgevaardigde Blaisse ingediend en door het Parlement aangenomen amendement van art. 4, lid 2, al. 2, kan de Europese Commissie bezwaar maken tegen een entente waarvoor een ontheffingsverzoek is ingediend indien de regering van een rechtstreeks betrokken lid-staat daartoe binnen een bepaalde termijn een met redenen omkleed verzoek doet; de Europese executieve zou blijkens dit voorstel hiertoe dus niet meer zijn verplicht.

Zou dit advies door de Raad van Ministers worden overgenomen — waaraan gelet op de tegenkanting van de Europese Commissie bij monde van de heer Von der Groeben, die van mening was dat dit voorstel voor de lid-staten niet aanvaardbaar zou zijn, wel gegronde twijfel rijst — dan zou daarmee het in de ontwerp-verordening oorspronkelijk opgenomen recht van veto van de lid-staten komen te vervallen.

Het overgangsregime en de aanmeldingsplicht voor de bestaande ententes.

Op initiatief van de socialistische fractie werden de art. 5 en 6 van de ontwerp-verordening in ere hersteld. Dit betekent dat zowel de aanmeldingsplicht voor bepaalde bestaande ententes als de overgangsregeling voor alle bestaande ententes in de ontwerp-verordening weer hun intree deden.

De uitbreiding van de publiciteit en van het klachtenrecht.

Deze voorstellen van de Parlementaire Commissie zijn eveneens overgenomen. De Europese Commissie had, blijkens haar toelichting in de vergadering, aanvankelijk in een latere verordening de publicatievoorschriften nader willen uitwerken doch uitte tegen de thans voorgestelde regeling geen bezwaar.

Voor de lezers van dit blad wil ik niet onvermeld laten dat er door de heer Blaisse op is gewezen dat een te ver doorgevoerde openbaarheid voor de betrokken ondernemingen gevaarlijk kan zijn, omdat hierdoor de concurrentiepositie, ook tegenover concurrenten die niet op de gemeenschappelijke markt werkzaam zijn, kan worden prijsgegeven.

Het Parlement heeft er tenslotte op aangedrongen (art. 21 nieuw) dat eerst de procedureregels dienen te worden uitgewerkt alvorens de onderhavige verordening in werking kan treden. De Europese Commissie achtte invoering van dit artikel niet gewenst, omdat zij van mening is dat de ontwerp-verordening hierin reeds voorziet en het bijgevolg niet nodig is de inwerkingtreding van de verordening daarvoor uit te stellen.

Eindhoven.

Drs. Th. VAN LEEK.

Het gemeenschappelijk vervoerbeleid in de E.E.G.

Standpunt van de spoorwegmaatschappijen van de tot de Gemeenschap behorende lid-staten

Als reactie op het in april 1961 door de Europese Commissie uitgebrachte memorandum betreffende de aan het gemeenschappelijk vervoerbeleid te geven richting, is een brochure verschenen van de spoorwegmaatschappijen die tot de lid-staten der E.E.G. behoren, inhoudende hun visie op het te scheppen gemeenschappelijk vervoerbeleid.

Evenals de Europese Commissie ¹⁾ menen de spoorwegen, dat in het vervoer een gezonde en zo groot mogelijke mededinging volkomen op zijn plaats is. De gezonde mededinging — begrip, welks inhoud reeds werd neergelegd in een deze zomer uitgebracht rapport van de Internationale Spoorwegunie ²⁾ — is de hoeksteen van het gemeenschappelijk vervoerbeleid. Zonder optreden van de Overheid zal men haar echter niet kunnen bereiken ten gevolge van een aantal gelijktijdig optredende zgn. „bijzondere aspecten van het vervoer”. Hiertoe behoren o.a. de geringe prijselasticiteit van de vraag, het niet op voorraad kunnen produceren, de heterogene samenstelling van de vervoerssector.

De gezonde mededinging is het middel waarmee de Overheid het door haar beoogde doel, nl. het verkrijgen van de laagste kosten voor de Gemeenschap, zonder dwang voor de verlader, tracht te bereiken. Om als zodanig te kunnen fungeren moet zij in de eerste plaats „significatief” (richtinggevend) worden gemaakt, d.w.z. dat zij de verlader ertoe brengt het vervoer te kiezen dat het beste past bij zijn eigen behoeften, rekening houdend met de kosten van dat vervoer. Hiertoe moeten de startvoorwaarden der ondernemingen *vooraf* gelijk gemaakt worden. Deze gelijkmaking ligt o.a. op de gebieden van de kosten der infrastructuur, lonen en arbeidsvoorwaarden, verplichtingen van de openbare dienst.

In de tweede plaats moeten excessen, die de stabiliteit en het bestaan van de vervoersondernemingen in gevaar brengen, voorkomen worden. Er kan hiertoe regelend worden opgetreden op het gebied van de prijzen, de toe-

gang tot de markt, maatregelen ter bescherming van de openbare vervoerder wegens het verschil in verplichtingen van de openbare en niet-openbare vervoerder.

Wat betreft de prijsregeling verklaren de spoorwegen het voorstel van de Europese Commissie inzake een margetarifiering nader te zullen bestuderen. Zij wijzen er evenwel nadrukkelijk op, dat welk prijsvormingssysteem er tenslotte ingevoerd zal worden, de tariefverplichtingen zodanig moeten worden aangepast aan de desbetreffende vervoertak, dat het uiteindelijk effect voor alle vervoerders gelijk is.

Ook de andere verplichtingen van de openbare dienst, nl. de vervoerplicht, exploitatieplicht, plicht reizigers en verladers gelijk te behandelen, moeten zo gelijk mogelijk drukken op de verschillende vervoerders, nadat zij eerst, evenals de tariefverplichtingen, voor zover mogelijk zijn verzacht of opgeheven. Voor de verplichtingen, die uitsluitend op de spoorwegen blijven drukken, moeten deze geheel schadeloos gesteld worden. Een dergelijke schade-loosstelling moet echter duidelijk te onderscheiden zijn van een ondersteuning in de eigenlijke zin des woords.

Voorts moge worden opgemerkt, dat de zes spoorwegen van mening zijn, dat de zojuist genoemde verplichtingen bij een regime van gezonde mededinging en bij de huidige ontwikkeling van het eigen vervoer niet meer hetzelfde belang hebben als in de tijd, dat de spoorwegen een monopolie hadden. De waarborgen voor de gemeenschap waren eerder te zoeken in een algemene politiek, die de vervoerders noopt te zorgen voor een capaciteit, die met de behoeften overeenstemt; hun kostprijzen te verlagen; geen diensten beneden de kosten aan te bieden en de klanten niet discriminatoir te behandelen.

Ten aanzien van de regeling van de toegang tot de markt achten de spoorwegen contingenteringen vooralsnog onmisbaar. Een verruiming kan eerst plaatsvinden als alle andere voorwaarden van de gemeenschappelijke politiek op bevredigende wijze zijn vervuld.

De onderschikking van het vervoer aan de andere sectoren van het economisch leven wordt categorisch van de hand gewezen als onvereenigbaar met de algemene geest van het verdrag.

Veel belang wordt gehecht aan een juiste verdeling van de kosten van de infrastructuur. Met het nemen van de eerste corrigerende maatregelen moet niet worden gewacht totdat alle resultaten van de op dit gebied ondernomen studies bekend zijn.

Met betrekking tot de investeringspolitiek, waaraan het laatste deel van de brochure is gewijd, wordt gesteld, dat men iedere investering op haar rentabiliteit moet onderzoeken. Hierbij moet men het vervoerstelsel als geheel bezien om overbodige investeringen te voorkomen en om te komen tot die oplossing die de hoogste rentabiliteit verzekert.

Utrecht.

Mr. OLGA D. GERBERS.

*Het nummer van volgende
week zal zijn gewijd aan
de provincie Zeeland*

De converteerbare obligatie

De heer J. G. Nolst Trenité te Velsen-Noord schrijft ons:

Met veel belangstelling las ik het artikel van de heer S. W. Prins in „E.-S.B.” van 4 oktober. Het gaf mij aanleiding tot de navolgende aantekeningen die mogelijk als aanvulling kunnen dienen.

In de koers van een converteerbare obligatie is gewoonlijk een premie begrepen die de koper bereid is te betalen boven de theoretische waarde, die bestaat uit de waarde van de obligatie als zodanig vermeerderd met de waarde van het conversierecht gebaseerd op de aandelenkoers van het moment (daarin begrepen de eventuele rendementsdiscrepancie in het geval dat de conversieperiode nog niet is ingegaan). Genoemde premie ontleent haar waarde aan de kans dat gedurende de conversieperiode de aandelenkoers te eniger tijd (aanmerkelijk) hoger zal liggen dan nu; een onberekenbare kans.

Door de clause van de te allen tijde aflosbaarheid wordt die kans op losse schroeven gezet. Het bestuur is bevoegd de waarde van deze kans naar eigen willekeur geheel of ten dele te niet te doen. Enerzijds maakt dit van de converteerbare obligatie aldus in zekere mate een gokpapier hetgeen juist tegengesteld is aan de aard van dit effect dat aan zijn obligatiekarakter een zekere beperking van speculativiteit dankt vergeleken bij het aandeel. Anderzijds zet deze willekeur de deur open voor ongeoorloofde manipulaties van de zijde van het bestuur hetgeen, althans principieel, bezwaarlijk is.

Het verlagen van de conversiekoers in het geval de vervroegde aflossing valt op een tijdstip dat, naar de geldende koersen, conversie zowel als aflossing voor obligatiehouders een strop zouden betekenen (zoals o.a. A.K.U., H.B.U. en Ruhaak deden) is voor hen wel prettig, maar het betekent een benadeling van aandeelhouders, die in dat geval bij de uitgifte van de obligatielening een te magere claim hebben genoten (zie ook „E.-S.B.” van 19 april 1961). Verlaging van de conversiekoers zal slechts met goedkeuring van algemene vergadering van aandeelhouders mogen geschieden, in zeer bijzondere gevallen.

Het uitstellen van de mogelijkheid tot vervroegde aflossing tot na de conversieperiode, zoals de heer Prins voorstelt, moge veel aantrekkelijks hebben, een duidelijk bezwaar is echter het volgende. Bij uitgifte van nieuwe aandelen heeft het veel voor „schoon schip” te maken door aflossing van eventueel nog uitstaande converteerbare obligaties. Doet men dit niet, dan zal men (afhankelijk van de conversievoorwaarden) de houders van de converteerbare obligaties een claim moeten toekennen en ook zonder die toekenning compliceert het feit dat het restant van een converteerbare lening uitstaat het claimrecht en de claimberekening in hoge mate.

Wanneer men vervroegde aflossing tijdens zowel als vóór de conversieperiode wil uitsluiten, zou men daarbij een uitzondering moeten maken voor het geval van een aandelenemissie. Een bijzonder aantrekkelijk compromis lijkt ook dit niet. Wie weet een betere oplossing?

Dr. A. Treep te Helmond schrijft ons:

Met veel belangstelling heb ik kennis genomen van het artikel van de heer S. W. Prins over de converteerbare obligatie in „E.-S.B.” van 4 oktober jl. Voor zover de

schrijver daarbij te velde trekt tegen inmiddels ingeslopen misstanden, zou ik mij gaarne aan zijn zijde scharen. Wanneer de heer Prins bepleit elke mogelijkheid van vervroegde aflossing uit te sluiten zolang het conversierecht van kracht is, vraag ik mij echter toch af, of wij dan niet het kind met het badwater wegwerpen.

Bij het oudere type converteerbare obligatielening was het leningkarakter primair, terwijl het conversierecht slechts als een bijkomstige aantrekkelijkheid werd gezien. Bepaald anders ligt het accent bij de moderne versie van de converteerbare obligatielening, waarvan de in 1950 uitgegeven converteerbare obligatielening van de Koninklijke als het prototype kan worden gezien. Met open vizier wordt hierbij gesteld, dat het de uitgevende onderneming erom te doen is zo snel mogelijk tot conversie te komen. In feite beoogt men een uitgifte van aandelen op onregelmatige tijdstippen en wel op die ogenblikken, dat de constellatie van de kapitaalmarkt daartoe gunstig is. Het gehele prospectus ademt deze geest en alle bepalingen zijn erop gericht om de conversie van obligaties in aandelen zoveel mogelijk te bevorderen.

Het motief hiertoe kan zijn, dat men de situatie op de kapitaalmarkt, op het ogenblik dat de middelen benodigd zijn, minder gunstig acht voor de uitgifte van aandelen, terwijl zij wel aantrekkelijke mogelijkheden biedt voor het onderbrengen van leningen. Door het goed bespelen van de kapitaalmarkt kan men het vermogenschangement van de risicomijdende naar de risicodragende sfeer geruisloos doen verlopen en wel in tranches die gemakkelijk worden geabsorbeerd. Een andere reden tot het toepassen van deze methode kan zijn om de overgang van emissies a pari naar een emissieprijs die de beurswaarde der aandelen meer nabij komt, te vergemakkelijken, hetgeen vooral voor ondernemingen wier aandelen inmiddels te New York zijn genoteerd, van belang kan zijn.

Indien men de converteerbare obligatielening op deze doeleinden richt, kan men het wapen van de vervroegde aflossing nauwelijks missen. De ervaring leert, dat de obligatiehouders vrijwillig bijna niet tot conversie overgaan. Er is een duidelijk verband tussen de koers van het aandeel en de koers van de converteerbare obligatielening. Ontwikkelt de koers van het aandeel zich gunstig, dan beschouwt de houder van de obligatielening zijn agio als een haussepremie op het aandeel en blijft een afwachende houding aannemen. Dit heeft tot gevolg dat van de conversie, ook al is deze op zichzelf aantrekkelijk, weinig of niets terecht komt. Juist door het agio dat de koers van de converteerbare obligatie doet bij een gunstige ontwikkeling van de aandelenkoers, verzwakt de prikkel voor de houder van de obligatie tot conversie over te gaan. Het is om die reden, dat de onderneming de stok achter de deur van de vervroegde aflossing zo slecht kan ontberen. In deze gedachtengang past ook de mogelijkheid van een verlaagde conversiekoers, teneinde het conversierecht zijn waarde te doen behouden wanneer mocht blijken dat met de conversiekoers te hoog gegrepen is. Deze bepaling, een idee van schrijver dezes, die voor het eerst werd toegepast bij de uitgifte van de converteerbare obligaties Koninklijke en sindsdien gemeengoed geworden, heeft eveneens tot doel de belangen van houders van converteerbare obligaties te beschermen.

Overigens is het natuurlijk het goed recht van de heer Prins voor een dergelijke constructie niets te gevoelen. Ik vrees echter, dat bij het aanvaarden van zijn voorstel in de praktijk de conversie op grote schaal slechts zal spelen tegen de tijd, dat de lening aflosbaar wordt. Het is, dunkt mij, zeer de vraag of dit en voor de obligatiehouders en voor de onderneming het meest gewenste moment zal zijn. Afgezien hiervan echter, kan ik in het uitgeven van een converteerbare obligatielening met de mogelijkheid tot vervroegde aflossing op zichzelf geen onjuiste of eenzijdige handeling zien. Wanneer de onderneming van de aanvang af duidelijk maakt wat haar bedoeling is, verkeert niemand, die bereid is deze obligaties te nemen — en dit is en blijft toch een vrijwillige daad — in het ongewisse over de aard van het spel. Men weet dan dat de onderneming gedurende de tijd die de lening maximaal uitstaat, en dat blijft dus de betekenis van de maximum looptijd, het recht heeft op daartoe geschikte tijdstippen alles te doen om tot conversie te geraken.

Het is juist dat men bij vervroegde aflossing tot conversie wordt gedwongen, tenzij men bereid is zijn agio te verspelen, maar elke houder van de converteerbare obligatie weet, dat deze kans erin zit. Bovendien zal de onderneming slechts dan tot vervroegde aflossing overgaan, wanneer voor de obligatiehouders een behoorlijk agio is te incasseren, zodat ook deze aan hun trek komen.

Natuurlijk dient een dergelijk spel elegant te worden gespeeld en wel op dusdanig wijze, dat de onderneming en de belangen der obligatiehouders en die van haar aandeelhouders in het oog houdt. De aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid dat de onderneming in de toekomst de kapitaalmarkt opnieuw zal moeten benaderen, zou op zichzelf een voldoende waarborg moeten zijn om misbruiken te voorkomen. Uit een der door de heer Prins geciteerde voorbeelden blijkt deze rem helaas niet steeds voldoende te werken. Ik vraag mij af, of dit bezwaar niet is te ondervangen door in de voorwaarden van de lening vervroegde aflossing gedurende een bepaald aantal jaren uit te sluiten.

NASCHRIFT

De heer Nolst Trenité stelt, dat vervroegde aflosbaarstelling mogelijk moet blijven, omdat een eventuele uitgifte van aandelen zou worden bemoeilijkt, zolang nog converteerbare obligaties uitstaan. Men moet, aldus het betoog, eerst „schoon schip” maken en dit kan alleen, door zich het recht van vervroegde aflossing voor te behouden. In de praktijk is van zodanige moeilijkheid niet gebleken. In geval van uitgifte van aandelen wordt de conversiekoers in overeenstemming met de bepalingen van het prospectus verlaagd.

Ook Dr. Treep meent, dat vervroegde aflossing niet kan worden gemist, echter op andere gronden. Van de zijde van de onderneming bezien, moet ik mij bij de argumenten van Dr. Treep aansluiten. Wil men meer evenwicht brengen tussen de belangen van debiteur en beleggers dan zal men zeker met deze opmerkingen rekening moeten houden. Toegegeven, dat vervroegde aflossing en verlaagde conversiekoers om de redenen, door Dr. Treep genoemd, voor de geldvragende onderneming niet kunnen worden gemist, zo blijft mijn bezwaar tegen de clausule: „te allen tijde” aflosbaar, onverminderd bestaan.

De inzenders zoeken naar een tussenweg, die beide partijen zou kunnen bevredigen. Hierbij sluit ik mij gaarne aan. De praktijk heeft reeds een antwoord gegeven in de richting, die Dr. Treep suggereert. Nadat mijn artikel was

geschreven heeft namelijk Berghuizer Papierfabriek een 4½ pCt. converteerbare lening aan de markt gebracht, die niet vervroegd kan worden afgelost vóór 1 november 1965, terwijl conversie mogelijk is vanaf 1 januari 1965. Hier is dus sprake van een gedurende 4 jaar gewaarborgde periode. Zelfs de gebruikelijke periodieke aflossingen zijn gedurende deze periode uitgesloten. Beleggers weten dus, waaraan zij toe zijn en het evenwicht van belangen schijnt een flinke stap naderbij te zijn gekomen. Primair was het mijn bedoeling, de onderhavige materie ter discussie te stellen. Ik ben dan ook de geachte inzenders dankbaar voor hun opmerkingen. Du choc des opinions jaillit la vérité.

Voorburg.

S. W. PRINS.

BOEKBESPREKINGEN

The economic development of Tanganyika. Report of a Mission organized by the International Bank for Reconstruction and Development. The Johns Hopkins Press, Baltimore 1961, XXVIII + 548 blz., \$ 8,50.

The economic development of Venezuela. Report of a Mission organized by the International Bank for Reconstruction and Development. The Johns Hopkins Press, Baltimore 1961, XVIII + 494 blz., \$ 8,50.

In de serie van rapporten uitgebracht door Survey-Missions, georganiseerd door de Wereldbank, zijn onlangs weer twee lijvige boekwerken verschenen. Zij beschrijven de huidige economische toestand in de bezochte landen en bespreken de mogelijkheden voor de toekomstige economische opbouw en ontwikkeling. Beide rapporten bevatten voorstellen voor de overheidsuitgaven, onderverdeeld naar een aantal sectoren van de economie, voor de eerstkomende vier tot vijf jaren.

De twee bestudeerde landen, Venezuela en Tanganyika (een beheerschapsgebied van de Verenigde Naties, geplaatst onder Brits bestuur, dat zeer binnenkort zijn onafhankelijkheid zal verkrijgen) zijn van ongeveer dezelfde grootte in oppervlakte en in bevolkingsomvang; Venezuela heeft rond 7 mln. inwoners en Tanganyika rond 9 mln. Beide landen moeten worden gerekend tot de groep van economisch minder-ontwikkelde gebieden, doch binnen deze categorie liggen de twee landen in kwestie ver uiteen aan weerszijden van de ranglijst. Het reële inkomen per hoofd wordt voor Venezuela geschat op \$ 600 per jaar, en voor Tanganyika op slechts \$ 100 - \$ 150. Indien men alleen het inkomen per hoofd als maatstaf zou nemen, zou een land als Venezuela nauwelijks nog als minder-ontwikkeld gekwalificeerd kunnen worden. Hieronder zal worden aangegeven waarom deze laatste kwalificatie toch juist is.

Tanganyika heeft een landbouweconomie: ongeveer 80 pCt. van de totale produktie wordt geleverd door de landbouw en aanverwante activiteiten. Dit cijfer omvat tevens de niet-monetaire sector (de gesloten familie- of dorps huishoudingen), die naar schatting ruim 40 pCt. van de totale nationale economie vormt. Het is dus niet verwonderlijk, dat de Wereldbank-missie zeer veel aandacht heeft besteed aan landbouwvraagstukken. De aanbevelingen van de missie voor de ontwikkeling van de landbouw kunnen worden gegroepeerd in twee categorieën: enerzijds de verbetering van de produktiemethoden gebruikt in de inheemse landbouw, evenwel zonder al te radicale wijzigingen te brengen in het patroon van de bestaande samen-

leving, en anderzijds een meer revolutionaire omvorming van het huidige systeem van landbezit en -gebruik door het ontsluiten en koloniseren van nieuwe gebieden — een programma van experimentele aard. Een belangrijke rol is toegedacht aan maatregelen op het gebied van Community Development.

Zoals reeds gezegd doet de missie in haar rapport bepaalde voorstellen omtrent de toekomstige besteding van de overheids gelden, zowel voor de lopende uitgaven als voor het kapitaalsbudget. Een volledig ontwikkelingsplan kan men dit echter niet noemen, en de missie erkent dat een meer systematische en voortdurende overheidsactiviteit op het gebied van de economische planning nodig is om te komen tot het opstellen van zodanige plannen. De missie beveelt de oprichting aan van een permanent planorgaan, dat tot taak heeft een driejarenplan op te stellen dat jaarlijks herzien zou moeten worden. Er wordt voorgesteld deze planningactiviteiten te doen plaatsvinden binnen de Treasury, en wel op een daartoe te formeren Economic Section; de institutionele opzet blijkt dus wel sterke overeenkomst te vertonen met wat de Britse bestuurders van thuis bekend is.

Dat een meer diepgaande analyse dan die van een incidenteel geïnteresseerde groep experts noodzakelijk is, blijkt overigens ook uit andere delen van het rapport. In het algemeen is de missie niet zo concreet in haar ideeën als men wel zou wensen; dit geldt met name voor

de doelstellingen voor de economische ontwikkeling en voor het vaststellen van prioriteiten. Ook is de argumentering van de door de missie voorziene toeneming van de overheidsinkomsten met 4,5 pCt. per jaar wel bijzonder zwak, terwijl zij toch hierop haar budgetvoorstellen — het brandpunt van haar adviezen — baseert. Dit percentage werd bepaald door te veronderstellen, dat het — evenals in het verleden het geval was — „iets” lager zal zijn dan het jaarlijkse groeipcentage van de export. Dit laatste percentage wordt geraamd op 5, maar aan deze schatting ligt geen werkelijk onderzoek naar vraag- en aanbodfactoren ten grondslag. De voorspelling omtrent het toekomstig verloop van de uitvoer komt nagenoeg uit de lucht vallen.

Met het bovenstaande wil niet gezegd zijn, dat het rapport van weinig waarde is voor de bestudering van de ontwikkelingsproblematiek van Tanganyika. De capaciteiten van de individuele missieleden zijn van dien aard, dat het stellig de moeite loont om van hun visie kennis te nemen. Wat niet in voldoende mate aanwezig is, is die eenheid van conceptie die de afzonderlijke maatregelen integreert tot een doelbewust plan. Dit laatste is veel duidelijker aanwezig in het rapport over Venezuela dat m.i. dan ook meer geslaagd mag heten. Voor een groot deel zal dit waarschijnlijk te danken zijn aan de nauwe samenwerking van de missie naar Venezuela met het Venezolaanse planbureau (Cordiplan).

Adviesbureaus voor kantoorpersoneel

Evenals hier is in Engeland het aantal beschikbare arbeidskrachten ten enenmale ontoereikend. Dit geldt ook en zeker niet in de laatste plaats voor enigermate onderlegd kantoorpersoneel en met name voor stenotypisten. De „Times Weekly”, die onlangs aan dit probleem aandacht besteedde, schrijft: „Veelal is slechts een enkele typiste voor vijf vacatures beschikbaar met het onvermijdelijk gevolg dat de salarissen aanzienlijk zijn gestegen en goede secretaressen even zeldzaam als „golddust” zijn”. Dit is woordelijk van toepassing op de situatie in onze grote steden. Men behoeft er de advertenties in de dagbladen maar op na te lezen! Ook hier zijn stenotypisten met een behoorlijke talenkennis, een probleem waarmee men in Engeland vrijwel niet geconfronteerd wordt, uitermate schaars. Hoe vaak komt het bovendien niet voor dat sollicitanten zelfs de eigen taal onvoldoende beheersen!

In Londen heeft men tegenwoordig de „Office Staff Consultancies”, d.w.z. adviesbureaus voor kantoorpersoneel. Sollicitanten worden eerst op hun of haar parate kennis getoetst; de „Times Weekly” noemt dit met een dier typisch Engelse uitdrukkingen „screened”, d.w.z. „gezeefd” en vervolgens wordt nagegaan waar zij de meeste voldoening bij employe's zoekende werkgevers zullen geven én waar zij zich zelf op hun plaats zullen voelen.

Dank zij deze adviesbureaus wordt veelal teleurstelling met voor hun taak niet berekende employe's vermeden. De bureaus verlenen zowel aan betrekkingzoekenden als aan ondernemingen

die vacatures hebben bemiddeling op een geheel nieuwe wijze. Bij een onderhoud van een redacteur van „Times Weekly” met de leider van een der grootste bureaus in Londen, dat meer dan 200 „trained interviewers” in dienst heeft, zei laatstgenoemde: „Wij trachten zowel vriend als gids te zijn voor iedere employé die bij ons komt op zoek naar een betrekking. Wij betrachten de grootst mogelijke zorg bij het zoeken naar „the right girl for the job most suited to her ability and temperament”. Het onderhoud dat gewoonlijk een halfuur duurt vindt in een prettige sfeer plaats, maar alle belangrijke aspecten passeren de revue. Wij gaan ervan uit dat een typiste die bevrediging in haar werk vindt ook de beste prestaties levert. Wij noemen het „fitting square pegs into round holes”.”

De vraag rijst, of voor dergelijke adviesbureaus ook hier niet een nuttige taak is weggelegd. Grotere bedrijven hebben weliswaar de afdelingen personeelszaken maar deze zijn ook in Engeland niet onbekend en nochtans blijken de „Office Staff Consultancies” in een behoefte te voorzien. Bovendien zijn er tal van middelgrote en kleinere ondernemingen die, niet over dergelijke afdelingen beschikkend, met vrucht van de diensten der bureaus gebruik zouden kunnen maken. Het tijdverlies door gesprekken met sollicitanten wordt voorkomen en de praktijk in Engeland leert dat wederzijdse teleurstellingen door onvoldoende kennis en ervaring worden vermeden.

Rotterdam.

C. VERMEY.

De samenwerking met het planbureau heeft er overigens niet toe geleid, dat het rapport een duplicatie is geworden van het Venezolaanse vierjarenplan, dat eerder in dit jaar is gepubliceerd¹⁾. Beide studies hebben betrekking op de periode 1960-1964. Cordiplan verwacht een jaarlijks groeipercentage van 7,2 voor dit tijdvak, terwijl de Wereldbankmissie niet hoger komt dan 5,8 pCt. (wat op zichzelf nog een zeer bevredigend groeitempo is). Een soortgelijk verschil bestaat er tussen de prognoses voor de oliesector — veruit de belangrijkste tak van produktie — waar de Venezolanen rekenen op een jaarlijkse groei van 4 pCt. en de missie op niet meer dan 3,3 pCt. De cijfers van de Wereldbankmensen lijken het meest realistisch; er worden in het rapport bovendien alternatieve schattingen gegeven.

De grote eenzijdigheid van de Venezolaanse economie is een van de redenen waarom het land als minder-ontwikkeld moet worden beschouwd, ondanks het hoge inkomen per hoofd. Een andere reden hiervoor — die ten dele samenhangt met de eerstgenoemde — is de zeer grote ongelijkheid van de inkomensverdeling. Voor de armste helft van de bevolking is het inkomen per hoofd volgens de missie niet hoger dan \$ 150, d.w.z. éénvierde van het nationale gemiddelde, ofwel een niveau vergelijkbaar met dat van Tanganyika. Andere zwakke punten zijn het gebrekkige onderwijsstelsel, het gebrek aan geschoold personeel en het uitzonderlijk hoge prijs- en kostenniveau.

Op grond van de eerstgenoemde twee feiten doet de missie voorstellen tot een vergroting van de investeringen in de landbouwsector. De economische infrastructuur is thans voldoende uitgebouwd om een vermindering van de kapitaalsuitgaven in deze richting te rechtvaardigen. Meer inspanning dan voorheen moet worden gericht op het onderwijs, en op het gebied van de nijverheid biedt vooral

¹⁾ Zie voor een bondige bespreking van het plan: Prof. Dr. L. H. Janssen, „Het vierjarenplan van Venezuela” in „Maand-schrift Economie”, juli 1961, blz. 505 en vlg.

Blaauwhoed N.V.

gevestigd te Amsterdam.

Uitgifte

van

nom. f 18.000.000.- 4¾ pCt. 20-jarige obligatiën

in stukken groot nom. f 1.000.- aan toonder

tot de koers van 100 pCt.

waarvan reeds nom. f 6.000.000.- obl. op inschrijvingsvoorwaarden zijn geplaatst.

De lening is à pari aflosbaar in de jaren 1968 tot en met 1982, telkenjare op 1 Januari, voor het eerst op 1 Januari 1968, en wel in 15 jaarlijkse termijnen, elk groot f 1.200.000.-.

Vervroegde gehele of gedeeltelijke aflossing is uitsluitend toegestaan op 1 Januari van elk jaar, voor de eerste maal op 1 Januari 1973, met inachtneming van een opzeggingstermijn van twee maanden. Geschiedt een zodanige aflossing op 1 Januari van de jaren 1973 tot en met 1977, dan vindt aflossing plaats tot de koers van 101½%, daarna à 101%.

Ondergetekende bericht, dat de inschrijving op de resterende nom. f 12.000.000.- obligatiën is opengesteld op

Vrijdag, 8 December 1961

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

bij haar kantoren te **Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage**, op de voorwaarden van het prospectus van uitgifte dd. 30 November 1961.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten, alsmede - tot een beperkt aantal - exemplaren van het jaarverslag over het boekjaar 1960 en van de statuten zijn ten kantore van inschrijving verkrijgbaar.

Amsterdam, 30 November 1961.

AMSTERDAMSCH E BANK N.V.

Blaauwhoed N.V.

gevestigd te Amsterdam.

Ondergetekende bericht, dat in verband met de bij de Vereeniging voor den Effectenhandel ingediende aanvraag tot het verkrijgen van de notering ter beurze van Amsterdam van de niet-royeerbare certificaten van aandelen Blaauwhoed N.V., Amsterdam, in coupures van nom. f 1000.- en nom. f 100.- een Bericht over de vennootschap bij haar kantoren te **Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage** verkrijgbaar is.

De verhandeling van vorenbedoelde niet-royeerbare certificaten zal op Vrijdag, 8 December 1961 aanvangen.

Amsterdam, 30 November 1961.

AMSTERDAMSCH E BANK N.V.

de staalindustrie goede perspectieven voor verdere ontwikkeling, aldus de missie. Het hoge niveau van de investeringen (de bruto investeringen belopen 30 pCt. van het bruto nationaal produkt) is een van de sterke punten van de Venezolaanse economie.

Het is begrijpelijk, dat de missie zich heeft bezonnen

op de vraag hoe de thans niet erg goede positie van de petroleumsector zou kunnen worden versterkt. Zij doet aanbevelingen die men — zeker van een Wereldbank-missie — kan verwachten: vermindering van belastingen voor deze industrie, het opheffen van de beperkingen ten aanzien van concessies aan particuliere ondernemingen, en een inperking van de activiteiten van het Venezolaanse staatsbedrijf.

Het is jammer — hoewel verklaarbaar — dat niets wordt gezegd over de speciale handelsbetrekkingen tussen Venezuela en de Verenigde Staten en over de implicaties hiervan voor de ontwikkeling van Venezuela. Ook over de vraagstukken verbonden aan de positie van dit land ten opzichte van de Latijns-Amerikaanse Vrijhandels-Associatie (L.A.F.T.A.) wordt door de missie grotendeels gezwegen. Maar misschien is de recensent te veeleisend als hij ook deze zaken gaarne behandeld had willen zien.

Papendrecht.

H. LINNEMANN.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

De novemberultimo heeft de rust op de geldmarkt nauwelijks kunnen verstoren. De uitzetting der bankbiljettencirculatie tot 28 november kon ruimschoots worden gefinancierd uit de toevoer van liquiditeiten door de Schatkist. Zou deze bron in de laatste dagen der maand zijn opgehouden te vloeien, dan hebben de bankkassen, op bovengenoemde datum omstreeks f. 200 mln. boven het verplichte minimum staande, een voldoende buffer gevormd. De commissie tot vaststelling van de daggeldrente heeft uit de gang van zaken de consequentie getrokken en de notering tot 1 pCt. teruggebracht, waarmee het peil van vóór 22 september wederom werd bereikt.

Kapitaalmarkt.

De beweging van particulier en overheidskapitaal beide heeft in de eerste drie kwartalen van 1961 in het internationale verkeer tot kapitaaluitvoer geleid. In de overeenkomstige periode van 1960 heeft het particulier verkeer nog een positief saldo opgeleverd, doch in het vergelijkbare tijdvak van 1959 resulteerden de transacties van de private sector eveneens in een kapitaalexport. Het overheidsverkeer leidde opnieuw tot kapitaaluitvoer, thans echter op een grotere schaal dan in de laatste jaren gebruikelijk was. Vervroegde aflossing speelt hier de hoofdrol.

Wat t.a.v. de particuliere kapitaalbeweging in 1961 opvalt is, dat de bedragen zo hoog zijn, nl. een deficit van f. 712 mln. in 1961 tegen een surplus van f. 76 mln. in 1960 en een tekort van f. 146 mln. in 1959.

Drie factoren in het bijzonder liggen hieraan ten grondslag, nl. een dalende verkoop van binnenlandse effecten naar het buitenland, een stijgende aankoop van buitenlandse effecten door ingezetenen en een toeneming van de korte kredietverlening van het buitenland. De omvang van de effectenuitvoer heeft, steeds over drie kwartalen gerekend, in 1959 f. 1.152 mln., in 1960 f. 894 mln. en in 1961 f. 495 mln. bedragen. Men moet hierbij echter bedenken, dat het cijfer voor 1959 sterk is beïnvloed door de Canadian Eagle transactie van de Koninklijke, waardoor een belangrijk bedrag nieuw uitgegeven aandelen naar het buitenland verhuisde. Een zuivere correctie om de cijfers beter vergelijkbaar te maken is moeilijk, doch men kan het gecorrigeerde cijfer voor 1959 globaal op f. 850 mln. stellen. De jaren 1959 en 1960 wijken dan niet zo ver van

elkaar af, zodat de ontwikkeling in 1961 in een nieuwe richting is gegaan.

De tweede factor is de aankoop door ingezetenen van buitenlandse effecten (eerste drie trimesters 1959: f. 172 mln., idem 1960: f. 220 mln. en 1961: f. 615 mln.). De openstelling van de Nederlandse emissiemarkt voor buitenlandse guldensobligaties, dus een factor die elk ogenblik krachteloos kan worden gemaakt, is de belangrijkste oorzaak van de stijging.

De derde bovenbedoelde factor is de groei van de kredietverlening op korte termijn. Het zijn de banken, die zich de laatste twee jaar uitermate actief hebben getoond op dit terrein. De export uit dezen hoofde steeg van f. 77 mln., via f. 379 mln., naar f. 409 mln., eveneens gerekend over de eerste drie kwartalen.

De beweging t.a.v. de binnenlandse effecten is één van de belangrijkste factoren, die het koersbeloop ter beurze heeft beïnvloed. Dat hier de daling in de laatste maanden overweegt is door de inkrimpende buitenlandse vraag bevestigd.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	29 dec. 1960	H. & L. 1961	24 nov. 1961	1 dec. 1961
Algemeen	395	484 — 383	385	402
Intern. concerns	564	677 — 528	549	551
Industrie	329	437 — 331	363	362
Scheepvaart	176	223 — 174	184	183
Banken	220	251 — 218	247	246
Handel enz.	149	185 — 150	165	163

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen.			
Kon. Petroleum	f. 123,10	f. 113,70	f. 120,50
Philips G.B.	1.183 ^{3/4}	967	980 ^{1/2}
Unilever	785	934 ^{1/2}	917
Hoogovens, n.r.c.	789	775	764
A.K.U.	486 ^{1/2}	386	383 ^{1/2}
Kon. Ned. Zoutind., Ketjen ..	1.035	1.070	1.061
Zwanenberg-Organon	870	1.016	1.001
Rotterd. Droogdok	467	555	545
Robeco	f. 237	f. 253	f. 253
Amsterd. Bank	392	389 ^{1/2}	385
New York.			
Dow Jones Industrials	616	733	729
Rentestand.			
Langl. staatsobl. a)	4,20	4,12	4,13
Aand.: internationaal a)	2,80		2,98
lokale a)	3,38		3,52
Disconto driemaands schatkist- papier	1,50	1 ^{1/8}	1 ^{1/2} -1 ^{1/16}

a) Bron: Veertiendaags beursoverzicht Amsterdamsche Bank.

C. D. JONGMAN.

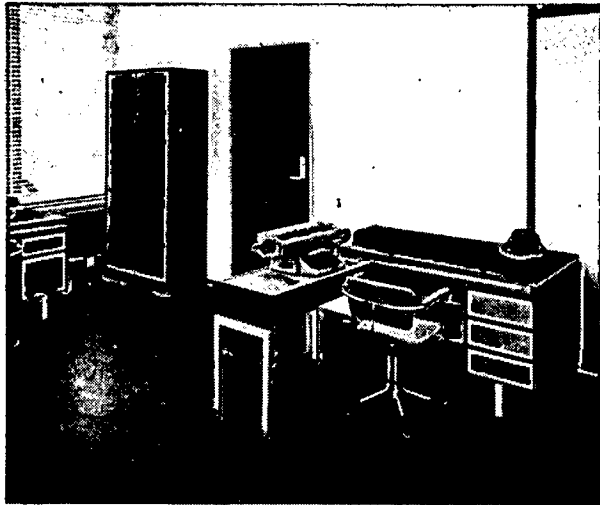
MEDEDELING VOOR ECONOMISTEN

Landdag voor het Nederlands Economisch Onderwijs

Op zaterdag 9 december 1961 zal in het Groothandelsgebouw te Rotterdam de 29e Landdag voor het Nederlands Economisch Onderwijs worden gehouden. Het programma is als volgt:

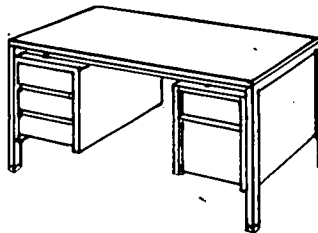
- 10.30 u. Openingswoord van de voorzitter, Dr. P. G. van de Vliet.
- 11.00 u. Prof. Dr. F. J. de Jong, hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen: Het essentiële van het economisch onderwijs.
- 12.00 u. Discussie.
- 12.45-14.00 u. Gemeenschappelijke koffiemaltijd.
- 14.15 u. Dr. Ir. K. de Boer, directeur Sociale Zaken N.V. Philips te Eindhoven: Selectie, promotie en opleiding van hoger personeel in grote bedrijven.
- 15.15 u. Discussie.
- 15.30 u. Sluiting.

Aanvragen tot deelneming kunnen worden ingediend bij de secretaris van de regelingscommissie, Van Kinsbergenplein 27 te Haarlem, tel. 1 62 15.

DELTA meubelen

Een nieuwe tijd... een nieuwe vorm

LIPS Dordrecht
Stalen meubelen

Waardevaste Standaard polis

op kostprijsbasis II A-klasse

Jaarpremie gezin met 3 of meer kinderen f 370,- voor alleenstaanden f 120,-

O·H·R·A
ZIEKTEKOSTENVERZEKERING

Documentatie: ZIJPENDAALSEWEG 81

ARNHEM TEL. (08300) 24131

Efficiency

bespoedigt
Uw contacten
met gegadigden

★

Indien
Uw telefoonnummer
in Uw annonce
moet worden
opgenomen,
vermeld dan
tevens het

NETNUMMER

Op het Hoofdkantoor van de

NEDERLANDSE OVERZEE BANK N.V.

te Amsterdam

bestaat gelegenheid tot plaatsing van een medewerker
die zal worden belast met

Effectenresearch en -publiciteit

Zijn taak zal met name bestaan uit het verrichten van
studies en het verschaffen van voorlichting over binnen-
landse en buitenlandse effecten en beleggingen.

In aanmerking komen kandidaten van omstreeks 30 jaar,
bij voorkeur academisch gevormd, die over een goede
stijl beschikken en de moderne talen beheersen.

Brieven te richten aan de Afdeling Personeelszaken van
onze Instelling, Herengracht 548, Amsterdam-C.

***Maak gebruik van
de rubriek***

VACATURES

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende
functies. Het aantal reacties, dat deze annonces
ten gevolge hebben, is doorgaans uitermate be-
vredigend; begrijpelijk: omdat er bijna geen
grote instelling is, die dit blad niet regelmatig
ontvangt en waar het niet circuleert!

Op het secretariaat van een werkgeversorganisatie te Rotterdam is plaats voor een

junior-kracht

Een door een doctoraal examen afgesloten studie in de juridische, economische of sociale wetenschap wordt als vereiste gesteld.

Kennis van de sociale wetgeving en van de algemene sociaal-economische verhoudingen in het bedrijfsleven c.q. ervaring op dit gebied, strekt tot aanbeveling.

Geboden wordt een aanvangsfunctie voor een kort geleden afgestudeerde, dan wel een op grond van een reeds elders uitgeoefende praktijk aangepaste functie, in een gevarieerde voornamelijk zich op sociaal gebied bewegende werkkring, die mogelijkheden voor verdere promotie inhoudt.

Eigenhandig geschreven brieven met uitvoerige bijzonderheden en opgave van referenties worden ingewacht onder no. E.-S.B. 63-2 Postbus 42, Schiedam.

Bij het Provinciaal Ziekenhuis nabij Santpoort

(Psychiatrisch ziekenhuis met 1200 bedden)

vaceert de betrekking van

ADMINISTRATEUR-ECONOOM

die belast zal worden met de directe leiding van de economische dienst, omvattende o.a. inkoop, keuken, wasserij, tuinbouw, omvangrijke technische diensten.

Salaris van f 12.000—f 17.000 naar gelang van bekwaamheid. Aan hen, die door hun persoonlijkheid, opleiding en ervaring menen deze taak te kunnen vervullen, wordt verzocht zich met uitvoerige schriftelijke inlichtingen te wenden tot de Economisch-Directeur van de Provinciale Ziekenhuizen van Noord-Holland te Santpoort-Zuid.

Blijf bij

lees E.-S.B.!

ZWITSERSE

MAATSCHAPPIJ VAN LEVENSVZERZEKERING EN LIJFRENTÉ

Herengracht 500 Amsterdam Telefoon 37171-35095

DEMKA

Koninklijke DEMKA Staalfabrieken N.V.

UTRECHT

De Directie van Demka wenst over te gaan tot de aanstelling van een

DIRECTIE-SECRETARIS

Deze functionaris zal worden belast met de gebruikelijke secretariaatswerkzaamheden, alsmede met het namens de Directie onderhouden van contacten binnen en buiten het bedrijf.

Deze veelzijdige functie kan h.i. vervuld worden door een mr. in de rechten of drs. in de economie van ca. 30 tot 35 jaar met ervaring in het bedrijfsleven en een levendige belangstelling voor de problemen, verbonden aan een zich sterk ontwikkelend bedrijf. Goede uitdrukkingsvaardigheid in de moderne talen, in het bijzonder in het Engels, is gewenst.

Eigenhandig geschreven brieven met volledige inlichtingen en recente pasfoto gelieve men te richten aan de Directie der Koninklijke Demka Staalfabrieken N.V., Postbus 2013, Utrecht.

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van

Prof. P. Hennipman,
Prof. A. M. de Jong,
Prof. F. J. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart
Prof. J. Zijlstra.

★

Abonnementsprijs f 22,50;
fr. p. post f 23,60; voor studenten f 19,—; fr. per post f 20,10.

★

Abonnementen worden aangenomen door de boekhandel en door uitgevers

DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM

NU KUNT U GOEDKOOP NAAR NEW YORK

TOT 1 APRIL 1962 EXTRA

VOORDELIGE

17-DAAGSE „ECONOMY CLASS” RETOURS

PER DC-7C

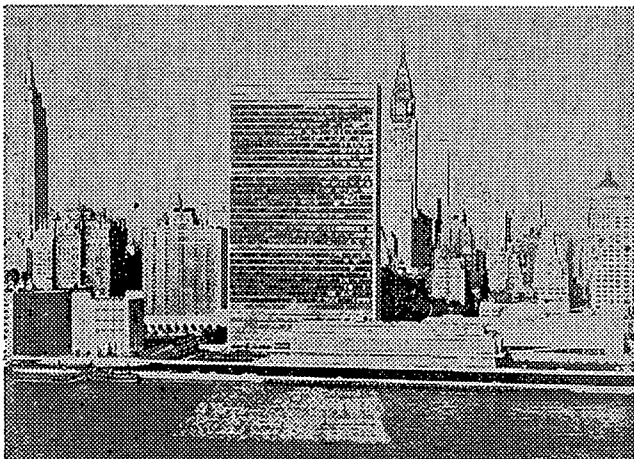
f 1.313.-

(besparing f 410.-)

PER DC-8

f 1.423.-

(besparing f 496.-)

Het leven in New York hoeft U niet meer te kosten dan in welke andere wereldstad ook! Vraag bij Uw passage- of reisbureau of door middel van onderstaande coupon een gratis exemplaar van het boekje „Tips voor New York”. Het vertelt U waar te logeren en te eten, wat te zien en te bezoeken, hoe en wat te betalen enz. enz.

COUPON KLM - Nederland, afdeling
Postbus 1920, Amsterdam

E.-S.B.

Verzoek toezending van Uw gratis boekje
„Tips voor New York”.

.....
NAAM

.....
ADRES

.....
WOONPLAATS

(Als drukwerk in open
enveloppe verzenden)

Inlichtingen
bij Uw
passage- of
reisbureau.

Een snelle tijd vereist snel-kopie

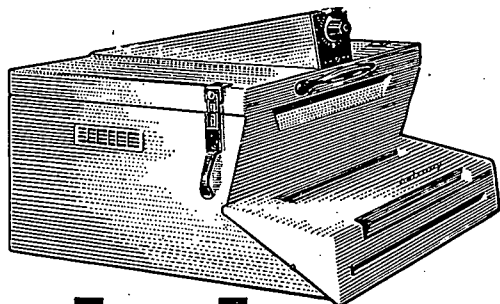

Geen urenlang nauwgezet overtypen van Uw stukken, dus ook geen misslagen, geen gevlekte of vaak onleesbare duplo's, triplo's enz. en evenmin tijdnoed! Maar wel werkbesparing, snelheid en efficiëntie!

Het DALCOPY-apparaat maakt direkte kopieën in onbeperkte aantallen van al Uw waardepapieren (ook van foto's). Ongeacht inktsoort, kleur of vergeling vervaardigt U haarscherpe kopieën, die tevens een zakelijke indruk maken! Hierbij wordt slechts één soort DALCOPY-papier gebruikt.

Eenvoudige bediening. U werkt in daglicht. Geen installatiekosten - wel volledige service. Een „kantormeubel” dat past bij elk interieur.

dalcoppy

NEDERLANDSCHE FOTOGRAFISCHE INDUSTRIE N.V. SOESTDUINEN
TELEFOON (02955) 2600-4951

**HOLLANDSCHE SOCIETEIT
VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.**

Hoofdkantoor Nederland:
Herengracht 475, Amsterdam-C. tel. 221322
Head Office Canada:
1130 Bay Street, Toronto 5

**...meer dan anderhalve
eeuw levensverzekering**

BRITISH ENKALON LIMITED

gevestigd te Londen

Ondergetekenden berichten, dat zij, van 8 December 1961 af, ter beurse van Amsterdam zullen doen verhandelen

Certificaten aan toonder vertegenwoordigende 100 gewone aandelen met een nominale waarde van £ 0.5.0 elk, in bovengenoemde vennootschap, uit te geven door **Administratiekantoor der Amsterdamsche Bank N.V.**, gevestigd te Amsterdam, op de voorwaarden, vastgesteld bij akte d.d. 29 November 1961 verleden ten overstaan van Notaris H. Willemsen te Amsterdam.

Bedoelde voorwaarden van administratie zijn goedgekeurd door De Nederlandsche Bank N.V.

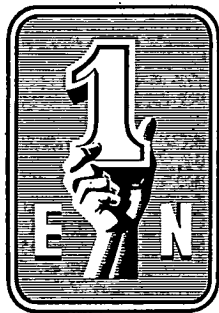
De eerste koers zal worden vastgesteld op basis van de notering der aandelen te Londen, d.d. 7 December 1961 op basis van de dagkoers van het Engelse Blocked Sterling.

De opneming der certificaten, voorlopig in de vorm van receipten, onder Rubriek II in de Prijscourant van de Vereniging voor den Effectenhandel zal worden aangevraagd.

Exemplaren van een Bericht en afdrucken van de administratievoorwaarden zijn ten kantore van ondergetekenden verkrijgbaar, alwaar ook een exemplaar van de „Advertisement” en de statuten van British Enkalon Ltd. ter inzage liggen.

Amsterdam, 30 November 1961.

AMSTERDAMSCH E BANK N.V. NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ, N.V.

EERSTE NEDERLANDSCHE

PENSIOENREGELINGEN

**RISICO-HERVERZEKERING
VAN PENSIOENFONDSEN**

BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN
JOHAN DE WITTLAAN 50 'S-GRAVENHAGE
POSTADRES: POSTBUS 5 TEL. (070) 5143 51

GEVRAAGD: **Secretaris**

VOOR DE

**Kamer van Koophandel en
Nijverheid**

op CURAÇAO, Nederlandse Antillen.

Gedacht wordt aan een econoom die tevens belangstelling heeft voor juridische vraagstukken.

Geboden interessante werkring.

Salarijs, afhankelijk van ervaring, nader overeen te komen.

Brieven met uitvoerige inlichtingen per luchtpost te richten aan de Voorzitter der Kamer, Postbus 10, Curaçao, Ned. Ant., vóór 16 december a.s.

CENTRAAL BEHEER

VERZEKERINGEN VOOR HET BEDRIJFSLEVEN

PENSIOEN-RISICO

vereniging van werkgevers voor verzekering van ouderdoms-, weduwen-, wezen- en invaliditeitspensioen ten behoeve van hun personeel. Aantrekkelijke verzekeringsvoorwaarden en tarieven. Pensioen-Risico neemt een vooraanstaande plaats onder de Nederlandse levensverzekeringsinstellingen in.

Verzekerd bedrag: ruim 1,5 miljard gulden.
Belegd vermogen: circa 325 miljoen gulden.

Pensioen-Risico zal u gaarne vrijblijvend voorlichten. Het is raadzaam om, indien u nog rond de jaarwisseling een pensioenvoorziening wilt invoeren, zich tijdig tot Pensioen-Risico te wenden.

Naast **PENSIOEN-RISICO** kunnen voor u van belang zijn:

BRAND-RISICO

Brand- en bedrijfsschadeverzekering voor industriële en andere objecten.

MOLEST-RISICO

Molest en stormverzekering

VERVOER-RISICO

Transportverzekeringen van goederenzendingen in binnen- en buitenland.

WET-RISICO

Bedrijfs-w.a. verzekering.
Motorrijtuigverzekering: w.a.-dekking voor alle motorrijtuigen f. 500.000- per gebeurtenis.
Ongevallenverzekering voor inzittenden.

DIENSTVERLENING AAN HET BEDRIJFSLEVEN

VERENIGING VOOR CENTRALE ELEKTRONISCHE ADMINISTRATIE-C.E.A.

verricht administratieve werkzaamheden voor haar leden met behulp van elektronische apparatuur als loon-, voorraad- en debiteurenadministratie, facturering enz.

CENTRAAL
C.B.
BEHEER

BOS EN LOMMERPLANTSOEN 1 AMSTERDAM-W. TEL. 134971 - POSTBUS 8400

Bij het Westfries bureau voor sociaal-wetenschappelijk onderzoek kan worden geplaatst een

ECONOMISCH MEDEWERKER

Zijn belangrijkste taken zullen zijn: regionaal en lokaal welvaartsonderzoek, het maken van behoeftenramingen, de economische aspecten verbonden aan stedenbouwkundig onderzoek.

Verlangd wordt een academische studierichting sociale economie. Rangindeling en salaris naar gelang van ervaring en capaciteiten, nader overeen te komen.

Uitvoerige sollicitaties te zenden aan de secretaris van het dagelijks bestuur van het bureau, Stadhuis, Hoorn.

Groot reclame-adviesbureau te Amsterdam

vraagt per 1 maart 1962 of eerder

economisch geschoolde kracht

voor zijn afdeling

marketing en marktonderzoek

Voor de leiding en verdere uitbouw van deze reeds jaren bestaande en goed functionerende afdeling zoeken wij een economisch geschoolde kracht, wiens interesse gericht of liever gespitst is op dit soort werk en die dit aan de hand van praktijkervaring kan bewijzen. Zijn werk betreft niet alleen de streng wetenschappelijke research en analyse, maar ook het mede-oplossen van de meer commercieel getinte marketing-problemen. Hij moet ook leiding kunnen geven aan zijn medewerkers en de afdeling.

Voor de juiste kracht is het een aantrekkelijke functie, die wij ook goed willen honoreren, met een aantrekkelijk salaris en liefst ook met opname in ons pensioenfonds.

Wij verwachten uiteraard sollicitaties van academisch gevormde economen, maar willen serieuze gegadigden met een niet-academische opleiding ook alle kansen geven. Op discretie kan worden gerekend.

Brieven met opgave van leeftijd, burg. staat, opleiding en ervaring gaarne onder nr. E.-S.B. 63-1, Postbus 42, Schiedam.